

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za germanistiku – Katedra za nederlandistiku

RODNE RAZLIKE
U HRVATSKOM I NIZOZEMSKOM JEZIKU

Diplomski rad

Napisala:

Jelena Havoić

Mentor:

dr. sc. Slađan Turković, doc.

Zagreb, rujan 2014.

Sadržaj

SAŽETAK	3
1. UVOD	4
2. JEZIK I DRUŠTVO	6
2.1. GRAMATIČKI ROD I BIOLOŠKI SPOL	6
2.1.1. U hrvatskome jeziku	6
2.1.2. U nizozemskome jeziku	7
2.1.3. Sinteza	8
2.2. MOCIJSKA TVORBA I PROFESIJSKE IMENICE	9
2.2.1. Mocijska tvorba profesijskih imenica u hrvatskome jeziku	10
2.2.2. Mocijska tvorba profesijskih imenica u nizozemskome jeziku	11
2.2.3. Profesijski nazivi bez mocijskog parnjaka u hrvatskome jeziku	12
2.2.4. Profesijski nazivi bez mocijskog parnjaka u nizozemskome jeziku	13
2.2.5. Sinteza	14
2.3. POVIJEST I RAZVOJ PROFESIJSKIH IMENICA	16
2.3.1. Jezični i izvanjezični faktori razvoja profesijskih imenica u hrvatskome jeziku	16
2.3.2. Jezični i izvanjezični faktori razvoja profesijskih imenica u nizozemskome jeziku	17
2.3.3. Sinteza	20
2.4. DIHOTOMIJE MUŠKOGA I ŽENSKOGA OBLIKA	21
2.4.1. Obilježeni i neobilježeni oblik	21
2.4.2. Vrste opreka među profesijskim imenicama	23
2.4.3. Neutralna i konkretna uporabna situacija	24
2.4.4. Sinteza	25
2.5. RODNA RAVNOPRAVNOST I FEMINIZAM	26
2.5.1. Hrvatski kontekst	26
2.5.2. Feministički pokreti i tendencije neutralizacije i diferencijacije u nizozemskome jeziku	27
2.5.3. Sinteza	30
2.6. ZAKLJUČAK I NAJAVA ISTRAŽIVANJA	31

3. ISTRAŽIVANJE I ANALIZA KORPUSĀ	32
3.1. PERSPEKTIVA	32
3.2. HIPOTEZA	33
3.3. POSTUPAK PRIKUPLJANJA KORPUSA	34
3.4. OPIS I KRITERIJI ANALIZE KORPUSA	35
3.5. REZULTATI ANALIZE	36
3.5.1. Hrvatski korpus	36
3.5.2. Nizozemski korpus	42
3.6. DISKUSIJA	47
4. ZAKLJUČAK	57
LITERATURA	59
PRILOZI	I
PRILOG 1: HRVATSKI KORPUS	I
PRILOG 2: NIZOZEMSKI KORPUS	V

SAŽETAK

Rad se bavi prikazom rodni razlika na primjeru profesijskih naziva u hrvatskome i nizozemskome jeziku. Tema je najprije obrađena na teorijskoj razini, a zatim se primjerima iz analiziranoga korpusa potvrđuju ili odbacuju ranije iznesene hipoteze. Komparativističkim pristupom analiziraju se dva korpusa – hrvatski i nizozemski – sastavljena od po sto profesijskih naziva prikupljenih iz oglasa za posao na internetskim portalima *Moj Posao* i *Nationale Vacaturebank*. Iz sociolingvističke se perspektive profesijski nazivi u radu promatraju u neutralnoj ili općoj uporabnoj situaciji kakva je oglas za posao. Rodne razlike uočene su na nekoliko razina u području upotrebe profesijskih naziva u pojedinome korpusu, a potom su uspoređeni rezultati i oblikovan je zaključak o suvremenome trendu među profesijskim imenicama. Iznesena hipoteza, da će u nizozemskome korpusu u odnosu na hrvatski biti više profesijskih naziva kojima se žene ravnopravno označavaju, nakon analize i usporedbe rezultata nije se potvrdila, a mogući razlog je izražena tendencija neutralizacije prisutna u području profesijskih imenica u nizozemskome jeziku.

KLJUČNE RIJEČI: rodne razlike, profesijski nazivi, oglas za posao, nizozemski jezik, hrvatski jezik

TREFWOORDEN: sekseverschillen, beroepsnamen, personeelsadvertentie, Nederlands, Kroatisch

1. UVOD

Rodna problematika vrlo je popularna tema diskusija dvadesetprvoga stoljeća. Već u prošleme stoljeću afirmirali su se razni pokreti i inicijative koji traže rodnu ravnopravnost, ali usprkos tome još i danas svakodnevno susrećemo rodnu diskriminaciju na različitim razinama. Rod je kategorija koja označava razlike između muškaraca i žena u društvenom, kulturološkom i povijesnom smislu te uključuje različite društvene uloge i identitete muškaraca i žena (Kamenov i Galić 2011: 11). Važno je da rod nije (kao biološki spol) zadan sam po sebi i nepromjenjiv već ga mi kao društvo sami stvaramo i oblikujemo (ibid.). Upravo to omogućuje razlike u socijalnim statusima rodnih grupa iz čega proizlazi rodna neravnopravnost (nejednakost). Rodne razlike proizlaze iz različitih društvenih uloga i stereotipno konstruiranih očekivanja pripisanih muškarcima, odnosno ženama. Očituju se u raznim društvenim sferama, ali isto toliko i u jeziku.

Cilj ovoga rada nije isključivo sociološka ili feministička diskusija o rodnoj problematici, već će se u ovome radu rodne razlike obraditi iz sociolingvističke perspektive i to na jezičnome primjeru. I u samome jeziku rodne razlike uočljive su na više razina (leksik, sintaksa, morfologija), a ovdje će se pokazati na primjeru profesijskih imenica. Rad je komparativističke naravi – uspoređuju se sociolingvistička obilježja hrvatskoga i nizozemskoga jezika u području tvorbe i razvoja profesijskih naziva te rezultati analize hrvatskoga i nizozemskoga korpusa. Jednim svojim dijelom rad je, dakle, i istraživački – istražuju se i analiziraju korpusi prikupljeni samo za tu svrhu. Hrvatski i nizozemski korpus sastavljeni su prema istim kriterijima, a obuhvaćaju po sto profesijskih naziva izdvojenih iz oglasa za posao postavljenih na hrvatskome portalu *Moj Posao* i nizozemskome portalu *Nationale Vacaturebank*.

Tema ovoga rada je na primjeru profesijskih naziva u hrvatskome i nizozemskome jeziku prikazati rodne razlike. Strukture obaju jezika u pravilu omogućavaju rodnu ravnopravnost (što u promatranome kontekstu znači da za većinu profesijskih naziva postoje i muški i ženski oblici), a rezultati analize istraživanoga korpusa pokazat će koliko je to u praksi zaista provedeno.

Rad je strukturiran u dvije središnje cjeline: prva obuhvaća teorijski okvir, a u drugoj su izneseni podaci o istraživanju korpusa. U teorijskome se dijelu želi prikazati uvjetovanost jezika društvom i povezanost društva s jezikom, i to na primjeru rodne problematike s usmjerenošću na profesijske imenice. Objašnjavaju se ključni pojmovi potrebni za

razumijevanje konteksta istraživanja korpusa. Ta cjelina započinje jezičnim, odnosno gramatičkim pregledom obilježja dvaju promatranih jezika. Najprije se pojašnjavaju kategorije roda i spola u hrvatskome i nizozemskome jeziku. Nakon toga obrađuje se pojam mocijske tvorbe i donosi definicija profesijskih imenica kao uvod u mocijsku tvorbu profesijskih imenica u hrvatskome i nizozemskome jeziku. U tom poglavlju navode se nastavci za tvorbu ženskih oblika profesijskih naziva u oba jezika te se donosi podjela profesijskih imenica s konkretnim primjerima. Slijedi društveno-povijesni kontekst razvoja profesijskih imenica u kojem se prikazuju jezični i izvanjezični faktori utjecaja te razvoj profesijskih naziva tijekom povijesti koji je rezultirao današnjim stanjem. Nakon toga ponovno se vraća jezičnoj problematici iznoseći dihotomije u jeziku koje su uvjetovane društvenim prilikama. Tu se obrađuju pojmovi obilježenoga i neobilježenoga oblika, vrste opreka među profesijskim imenicama te dvije uporabne situacije kod profesijskih imenica. Teorijski dio zaključuje se društvenom tematikom, konkretnije pregledom feminističkoga djelovanja u Hrvatskoj i Nizozemskoj uz navođenje dviju suvremenih tendencija u području profesijskih naziva u nizozemskome jeziku. Prije druge cjeline dolazi kratak zaključak teorijskoga dijela te najava istraživanja. Cjelina o istraživanju i analizi korpusa započinje pojašnjavanjem perspektive iz koje će se pristupiti analizi, potom se iznosi hipoteza nakon čega slijedi opis postupka prikupljanja korpusa te konkretan opis korpusa i kriterija analize. Istraživački dio završava iznošenjem rezultata analize hrvatskoga i nizozemskoga korpusa te diskusijom s osvrtom na rezultate, usporedbom i drugim uočenim zanimljivostima. U zaključnome je dijelu napravljena sinteza dobivenih rezultata i zaključaka, odnosno povezan je teorijski i istraživački dio. Na kraju rada kao prilozi navedeni su hrvatski i nizozemski korpus na kojima je provedena analiza.

Ovaj rad skroman je prilog interdisciplinarnome sociolingvističkom proučavanju rodne problematike s naglaskom na rodne razlike u području profesijskih imenica u hrvatskome i nizozemskome jeziku. Namijenjen je svima koji su zainteresirani za sociolingvističke teme te rodnu problematiku, ali i komparatistički pristup hrvatskome i nizozemskome jeziku općenito. Upravo zbog toga što je diskusija o rodnoj problematici u današnjem društvu vrlo aktualna i popularna, izabrana je ova tema diplomskoga rada kojom se željelo na još jednoj razini doprinijeti obradi rodne tematike.

2. JEZIK I DRUŠTVO

„Jezik je nezaobilazan u najjednostavnijim odnosima svakodnevnog života, prati osnovne oblike znanja i djelovanja u običajima i naslijeđu, mudrosti i vjerovanjima. Jezik je također nužan preduvjet materijalne kulture, tehnike i gospodarstva“ (Glovacki-Bernardi 2008: 9). Prema istoj autorici jezik se nalazi između prirode i čovjeka koji svoju okolinu doživljava isključivo kroz jezik, pa je rječnik nekoga jezika neprekidna proizvodnja novih riječi i oblika. Dakle, jezik je otvoreni, dinamični polisistem koji odražava socijalne odnose kulturnog prostora, smatra Glovacki-Bernardi. Prema tome, jezični uporabni obrasci u suodnosu su s rodom. Autorica navodi da je svako društvo odgovorno za svoj jezik, a lingvistička intervencija nužna je u situacijama kada jezik može uvjetovati stvarnu diskriminaciju. Prema nekima je uporaba jezika simptomatična za podređeni položaj žena u društvu.

2.1. GRAMATIČKI ROD I BIOLOŠKI SPOL

Gramatičku kategoriju roda treba razlikovati od semantičkoga pojma spola. Spol je sociološki, a rod lingvistički, odnosno gramatički pojam (Radčenko 2002: 197).

2.1.1. U hrvatskome jeziku

U hrvatskome jeziku postoje tri roda: muški, ženski i srednji koji se razlikuju prema oblikotvornom morfemu (nastavku) u nominativu jednine.¹ Rod je u mnogim slučajevima povezan s prirodnim spolom, ali ne uvijek jer riječi koje označavaju muške osobe nisu uvijek muškoga roda, one koje označavaju ženske osobe nisu uvijek ženskoga roda, a neosobe ili nespolni pojmovi nisu uvijek srednjega roda, već je rod određen sklonidbenim tipom i značenjem, a kod dvorodnih imenica sročnošću (Babić 2006: 81). Dakle, rod i spol ne moraju se uvijek podudarati, a primjeri su imenice (1):

(1)	<i>djevojče</i>	ženski spol	srednji rod
	<i>djevojčuljak</i>	ženski spol	muški rod

Muški je rod u hrvatskome jeziku pretežan prema ženskom i srednjem, a to se vidi iz primjera (2): zamjenica *oni* upotrebljava se za obilježavanje grupa koje čine imenice različitoga roda, i iz primjera (3): predikatni pridjev u tim primjerima muškoga je roda (Babić 2006: 82).

¹ Nominativ jednine imenica muškoga roda ima oblikotvorne morfeme *-o*, *-a*, *-e*; nominativ jednine imenica ženskoga roda ima oblikotvorne morfeme *-a*, *-o*, *-e*; nominativ jednine imenica srednjega roda ima oblikotvorne morfeme *-o*, *-e*, *-o* (Radčenko 2002: 195).

- (2) *oni* → *muškarac i žena*
oni → *muškarac i dijete*
oni → *muškarac, žena i dijete*
- (3) *Muškarac i žena su došli.*
Muškarac i dijete su došli.
Muškarac, žena i dijete su došli.

2.1.2. U nizozemskome jeziku

U nizozemskome jeziku postoje imenice s određenim članom *de* i s određenim članom *het*. Imenice s članom *de* mogu biti i muškog i ženskog roda (Verbiest 1997: 92), a imenice s članom *het* srednjega su roda (6). U množini se ne razlikuju rodovi, sve imenice imaju član *de*, a zamjenjuju se zamjenicama *hun* 'njihov', *zij* 'oni', *hen/hun/ze* 'njima' (7). Razlika između imenica muškoga i imenica ženskoga roda praktički se potpuno izgubila kod suvremenih govornika. Razlikovanje muškog i ženskog roda u jednini čuva se u upotrebi posvojne zamjenice *haar* 'njezin' i osobnih zamjenica *zij* 'ona' i *haar* 'nju' za zamjenjivanje imenica ženskoga roda (4) s jedne strane, te posvojne zamjenice *zijn* 'njegov', osobnih zamjenica *hij* 'on' i *hem* 'njega' za zamjenjivanje imenica muškog roda (5) s druge strane (Gerritsen 2002: 82):

- (4) *De tafel met haar poten. Zij is groot. Ik zie haar.*
 'Stol sa svojim nogama. On je velik. Vidim ga.'
 (*Stol s njezinim nogama. Ona je velika. Vidim ju.)²
- (5) *De stoel met zijn poten. Hij is groot. Ik zie hem.*
 'Stolac sa svojim nogama. On je velik. Vidim ga.'
 (*Stolac s njegovim nogama.)
- (6) *Het bed met zijn poten. Het is groot. Ik zie het.*
 'Krevet sa svojim nogama. On je velik. Vidim ga.'
 (*Krevet s njegovim nogama. Ono je veliko. Vidim ga.)
- (7) *De tafels met hun poten. Zij zijn groot. Ik zie hen.*
 'Stolovi sa svojim nogama. Oni su veliki. Vidim ih.'
 (*Stolovi s njihovim nogama.)

² Zvjezdicom su označeni doslovni prijevodi rečenica (4 – 7) koji nisu u skladu s normom hrvatskoga jezika, ali navedeni su u tom obliku radi shvaćanja značenja nizozemskih zamjenica.

Dakle, razlikovanje rodova prisutno je samo u jednini, razlikovanje muških i ženskih imenica vidljivo je u posvojnim i osobnim zamjenicama, a razlikovanje muškog i srednjeg roda izraženo je u upotrebi različitih određenih članova (Gerritsen 2002: 82). Razlikovanje srednjega roda s jedne strane te muškog i ženskog roda s druge strane iskazano je u pokaznim zamjenicama i pridjevima. *Dat* 'ono' i *dit* 'ovo' odnose se na srednji rod, a *die* 'onaj/ona' i *deze* 'ovaj/ova' na muški i ženski rod.

Razlike u rodovima ne izražavaju se u nizozemskome jeziku u glagolima. Gramatički rod u nizozemskome jeziku također se ne poklapa uvijek s prirodnim spolom (Gerritsen 2002: 84). Neutralne imenice koje se odnose i na ženska i na muška bića (*persoon* 'osoba', *kind* 'dijete') prema nizozemskoj gramatici dolaze uz muške (ili eventualno srednjega roda) osobne i posvojne zamjenice (*hij, zijn, hem*) iako je referencijalni rod dvoznačan. Za zamjenjivanje imenica kojima referencijalni rod nije poznat ili je nevažan za kontekst upotrebljavaju se također zamjenice muškoga roda (Gerritsen 2002: 91, Verbiest 2006: 17, 37):

- (8) *De Amsterdammer is over het algemeen vrolijk. Hij verliest zelden zijn gevoel voor humor.*

'Amsterdamac je obično veseo. On rijetko gubi svoj smisao za humor.'

Een huisarts en zijn patiënten.

'Liječnik i njegovi pacijenti.'

Voor de Nederlandse antropoloog geldt dat ook hem vele ontberingen te wachten staan.

'I za nizozemskog antropologa vrijedi da ga čekaju mnoge nevolje.'

Prema gramatičkoj strukturi nizozemskoga jezika i gramatičkoj normi žene u tom slučaju nisu prisutne³ (Gerritsen 2002: 91). Pretežnost muškoga roda nad ženskim i srednjim karakteristikama je i nizozemskoga jezika, a vidljiva je iz navedenih primjera (8).

2.1.3. Sinteza

I hrvatski i nizozemski jezik u svojoj strukturi razlikuju tri roda: muški, ženski i srednji. U hrvatskome se jeziku rod izražava morfemima, a u nizozemskom određenim članom. Govornici hrvatskoga jezika vrlo dobro razlikuju rod imenica, dok se u nizozemskome muško-žensko razlikovanje roda *de*-imenica koje označavaju nešto neživo sve

³ U originalu *not visible*, u nizozemskim izvorima *onzichtbaar(heid)*, u hrvatskom (kod Glovacki-Bernardi) *nisu prisutne/neprisutne*.

više gubi. Ni u jednom od ta dva jezika ne poklapaju se uvijek gramatički rod i spol osobe, a u oba je jezika muški rod pretežan prema ostala dva roda.

2.2. MOCIJSKA TVORBA I PROFESIJSKE IMENICE

Kod imenica koje znače nešto živo gramatička je kategorija roda logična, gramatički se rod najčešće podudara sa semantičkim što odgovara razlikovanju prirodnog spola osobe, odnosno označavanju muške i ženske osobe (imenica muškog roda označava osobu muškog spola, a imenica ženskog roda osobu ženskog spola). Stoga je za većinu imenica sa značenjem osobe karakteristično da tvore parove suprotstavljene po obilježju biološkog spola (Bukarica 1999: 4).

„Imenice koje u paru označuju jedna mušku osobu, a druga žensku, a značenjem se razlikuju u tome što obje imenice odražavaju istu stvarnost samo što imenica muškoga roda kazuje da je nositelj te osobine muškarac, a ženskoga – žena, latinski se nazivaju *nomina mota*, a hrvatski *parne imenice*, a takva tvorba *mocijska tvorba*“ (Babić 2006: 83). „Mocija bi prema tome bila i promjena roda i promjena spola. Ako se mijenja samo rod, riječ je o pridjevskoj mocijskoj tvorbi, gdje imamo likove s oznakama roda: *dobar-ø, dobr-a, dobr-o*, a ako se izriče i spol, riječ je o imeničkoj mocijskoj tvorbi odnosno o moviranju, prilikom čega se od imenice jednoga spola tvori imenica suprotnoga spola“ (Barić 1987: 9–10).

Mocijski su parnjaci imenice suprotnoga spola koje stoje u mocijskom odnosu, a mogu biti leksički (tip *otac/majka*) i tvorbeni (Barić 1987: 10). Leksički parnjaci nisu zanimljivi za ovaj rad pa se neće detaljnije obrađivati. Tvorbeni mocijski parnjak može biti u izravnoj vezi s imenicom suprotnoga spola (*car/carica*) i to su pravi tvorbeni parnjaci,⁴ a može nastati i neovisno o imenici suprotnoga spola (*starac/starica*; od *star*) i to su semantički tvorbeni parnjaci⁵ (Barić 1987: 10). U imeničkoj mocijskoj tvorbi osnovna je riječ najčešće muškoga roda (odnosno označuje pripadnika muškoga spola), a njegov parnjak nastao tvorbom ženskoga je roda (odnosno označuje pripadnicu ženskoga spola), dakle prevladava tvorba ženskog parnjaka.

Među tvorbenim mocijskim parovima možemo izdvojiti nekoliko semantičkih skupina: srodnici, nositelj osobine, pripadnik pokreta, nacije, vršitelj radnje i sl. Posebnu podskupinu vršitelja radnje čine takozvane *profesijske imenice*, tj. imenice koje označavaju

⁴ Prvi je lik tvorbeni osnov svog parnjaka.

⁵ Imaju samo zajedničku osnovnu riječ.

osobu prema profesiji, zanimanju, poslu koji obavlja, predmetu koji proizvodi, oblasti djelovanja, mjestu djelovanja, funkciji, zvanju (Barić 1987: 11, 1989: 13; Bukarica 1999: 4; Radčenko 2002: 198). Za poslove koje su oduvijek podjednako obavljali i muškarci i žene razvili su se paralelni nazivi za vršitelja u muškom i ženskom rodu. I profesijske imenice, dakle, tvore mocijske parnjake.

2.2.1. Mocijska tvorba profesijskih imenica u hrvatskome jeziku

Hrvatski jezik ima izraznih sredstava da ženske osobe označi posebnim imenicama. To je moguće leksičkim jedinicama koje već postoje u jeziku (9) te riječima za ženske osobe koje se tvore dodavanjem sufiksa *-a*, *-ka*, *-ica*, *-inja*, *-kinja* (koji nisu svi jednako plodni) imenicama muškoga roda (Babić 2006: 82) (*Tablica 1*).

- (9) *otac – mati*
 muškarac – žena
 sin – kći

Tablica 1: Mocijska tvorba profesijskih imenica u hrvatskome jeziku

<i>Mocijska tvorba u hrvatskome jeziku</i>		
SUFIKS	MUŠKI OBLIK	ŽENSKI OBLIK
<i>-ica</i>	<i>učitelj</i>	<i>učiteljica</i>
<i>-ka</i>	<i>novinar</i>	<i>novinarka</i>
<i>-inja</i>	<i>psiholog</i>	<i>psihologinja</i>
<i>-kinja</i>	<i>daktilograf</i>	<i>daktilografkinja</i>
<i>-a</i>	<i>unuk</i>	<i>unuka</i>

Za zanimanja koja obavljaju samo muškarci postoje nazivi samo u muškom rodu (*orač*, *kovač*, *krovopokrivač*), a za tipično ženska zanimanja nazivi su samo u ženskom rodu (*prelja*, *primalja*, *kućanica*) (više u § 2.2.3.). Mocijska tvorba profesijskih naziva od imenica muškoga roda koje završavaju na *-g* u početku je naišla na problem kako tvoriti imenicu ženskoga roda. Postojali su oblici *pedagoginja*, *pedagoškinja*, *pedagogica*, a danas je gotovo prevladao tip sa sufiksom *-inja*: *pedagoginja*, *psihologinja*, *teologinja* (Babić 2006: 84).

2.2.2. Mocijska tvorba profesijskih imenica u nizozemskome jeziku

Nizozemski jezik ima mnogo produktivnih pravila kojima se mogu tvoriti ženski oblici profesijskih naziva (Alphen 1983: 309). Postoje plodniji i manje plodni sufiksi za tvorbu ženskog oblika imenica (Gerritsen 2002: 86–88):

- e (za višesložne posuđenice s naglaskom na zadnjem slogu, za imenice na *-ling* i dr.),
- ster (za imenice nastale od glagola: umjesto muškog sufiksa *-er* dodaje se *-ster*; za transformaciju muških oblika na *-aar* i *-ier* u ženski oblik),
- euse i -trice (za transformaciju muških oblika na *-eur* i *-tor*; za posuđenice),
- a (za transformaciju muških oblika na *-us* u ženski; za posuđenice iz latinskoga),
- es/-esse (dodaju se muškim oblicima ili se muški sufiks *-is* zamjenjuje ženskim *-esse*; za neke imenice postoje oba oblika, ali je oblik s *-esse* prestižniji),
- in (više nije produktivan),
- se (više nije produktivan, takve imenice su arhaične, najčešće imaju značenje „žena od“).

Sufiksi *-es* i *-in* danas nisu više produktivni, a najplodniji su *-e* i *-ster* (Mortelmans 2008: 13). Primjeri imenica koje se tvore navedenim sufiksima prikazani su u *Tablici 2*.

Tablica 2: Mocijska tvorba profesijskih imenica u nizozemskome jeziku

<i>Mocijska tvorba u nizozemskome jeziku</i>			
SUFIKS	MUŠKI OBLIK	ŽENSKI OBLIK	PRIJEVOD
-e	<i>assistent</i> <i>leerling</i>	<i>assistente</i> <i>leerlinge</i>	`asistent', `asistentica' `učenik', `učenica'
-ster	<i>arbeider</i> <i>wandelaar</i> <i>avonturier</i>	<i>arbeidster</i> <i>wandelaarster</i> <i>avonturierster</i>	`radnik', `radnica' `šetač', `šetačica' `pustolov', `pustolovka'
-euse	<i>adviseur</i>	<i>adviseuse</i>	`savjetnik', `savjetnica'
-trice	<i>illustrator</i>	<i>illustratrice</i>	`ilustrator', `ilustratorica'
-a	<i>historicus</i>	<i>historica</i>	`povjesničar', `povjesničarka'
-es /-esse	<i>baron</i> <i>archivaris</i>	<i>barones/baronesse</i> <i>archivaresse</i>	`barun', `barunica' `arhivist', `arhivistica'
-in	<i>boer</i>	<i>boerin</i>	`seljak', `seljakinja'
-se	<i>dominee</i>	<i>domineese</i>	`svećenik', `svećenikova žena'

Slaganje je još jedan proces kojim od muških imenica mogu nastati ženske u nizozemskome jeziku. Imenice koje sadrže *man* 'muškarac' ili *boer* 'seljak' mogu postati ženske zamjenom s *vrouw* 'žena' ili *boerin* 'seljakinja', ali ne mogu se sve takve imenice transformirati u ženski oblik. Oblici s *persoon* 'osoba' rijetko se upotrebljavaju kao neutralni u jednini, ali ponekad se javljaju u množini s *mensen* 'ljudi' (*zeemensen*) (Gerritsen 2002: 88). Ženski oblici imenica mogu se, dakle, tvoriti i pomoću *-vrouw*, *-dame*, *-zuster*, *-meisje*:

- (10) *zakenvrouw* 'poslovna žena'
 bardame 'konobarica'
 ziekenzuster 'medicinska sestra'
 kostschoolmeisje 'djevojka iz internata'.

2.2.3. Profesijski nazivi bez mocijskog parnjaka u hrvatskome jeziku

U hrvatskome jeziku malo je imenica koje nemaju svoga mocijskog parnjaka, odnosno nemaju (uobičajenu) imenicu za označavanje osoba ženskoga spola, naprimjer imenice *kupac*, *đak* (Barić 1987: 12).

Postoje i slučajevi u kojima imenica u ženskom obliku već ima ustaljeno značenje za neku drugu stvar ili pojam kao npr. *bilježnica* (teka), *zamjenica* (vrsta riječi) i sl. Primjer homonimnog značenja ženskog oblika bile su i imenice *mlinarica*, *majstorica*, *kapetanica* koje su u prošlosti označavale ženu po muževom zanimanju (mlinareva žena, majstorova žena, kapetanova žena), a kada su se žene počele baviti istim poslovima kao muškarci, navedeni se ženski oblici nisu mogli upotrebljavati u tom značenju jer su obuhvaćali drugo značenje pa bi tako postali dvosmisleni (Bukarica 1999: 7).

Od nekih se imenica lako može napraviti parna imenica, ali je iz socioloških razloga uobičajen samo jedan oblik jer određena zanimanja obavljaju samo osobe jednoga spola npr. samo muškarci (*rudar*, *strojovođa*) ili samo žene (*primalja*, *medicinska sestra*).

Imenice na *-ič* (*vodič*, *gonič*, *branič*) nemaju ženski oblik, ali ponekad se susreću oblici poput *vodičica*, *vodička*. Slično je i s imenicama za vršitelja radnje na *-ac* (*pisac*, *tvorac*, *borac*) (Barić 1987: 13).

Postoje primjeri u kojima spol, odnosno gramatički rod mijenja eksplicitno značenje riječi (11): muški oblik označava visokog dužnosnika, a ženski administrativnu službenicu u

poduzeću, nerijetko s negativnim prizvukom, ženska osoba koja *samo* prima pozive (Granić 2005: 198).

(11) *sekretar/sekretarica (tajnik/tajnica)*

Semantička nepodudarnost prisutna je i u paru *profesionalac/profesionalka*: profesionalac je muškarac koji profesionalno obavlja svoj posao, a *profesionalka* je žena koja se, u prenesenom značenju, bavi moralno diskutabilnim aktivnostima.

2.2.4. Profesijski nazivi bez mocijskog parnjaka u nizozemskome jeziku

Ni u nizozemskom jeziku nemaju sve osobne imenice ženski parnjak, odnosno ne mogu se svi muški oblici dodavanjem sufiksa pretvoriti u ženski oblik (Sneller i Verbiest 2002: 81). Isto vrijedi i za skupinu profesijskih naziva.

Postoje dva tipa profesijskih naziva: nazivi koji ukazuju na prirodan spol osobe koja obavlja određeno zanimanje i nazivi koji to ne iskazuju (Gerritsen 2002: 84, Verbiest 2006: 23). Unutar profesijskih naziva koji imaju muško-ženske parnjake razlikuju se dvije kategorije: nazivi koji imaju isto značenje (neovisno o spolu) te nazivi koji imaju, osim razlikovanja spola, i razlike u značenju (Gerritsen 2002: 84). Postoje i profesijski nazivi koji nemaju parnjak po spolu, odnosno drugi naziv nije uobičajen, ali se morfološki lako može napraviti (*kleuterleidster* 'teta u vrtiću', *vroedvrouw* 'primalja', *winkelmeisje* 'prodavačica u trgovini', *naaister* 'švelja', *werkster* 'spremačica' i *melkboer* 'mljekar', *timmerman* 'tesar') (ibid.). Kod nekih nizozemskih profesijskih naziva nemoguće je zbog lingvističkih i/ili izvanjezičnih razloga (vidi § 2.3.2.) uspostaviti opreku po spolu, odnosno nema ženskoga oblika. To su spolno neobilježeni oblici ili takozvani *rodno neutralni profesijski nazivi* (Gerritsen 2002: 85):

(12) *auteur* 'autor'
arts 'liječnik'
minister 'ministar'
bediende 'posluga'
hoogleraar 'profesor na sveučilištu'
notaris 'javni bilježnik'
psychiater 'psihijatar'.

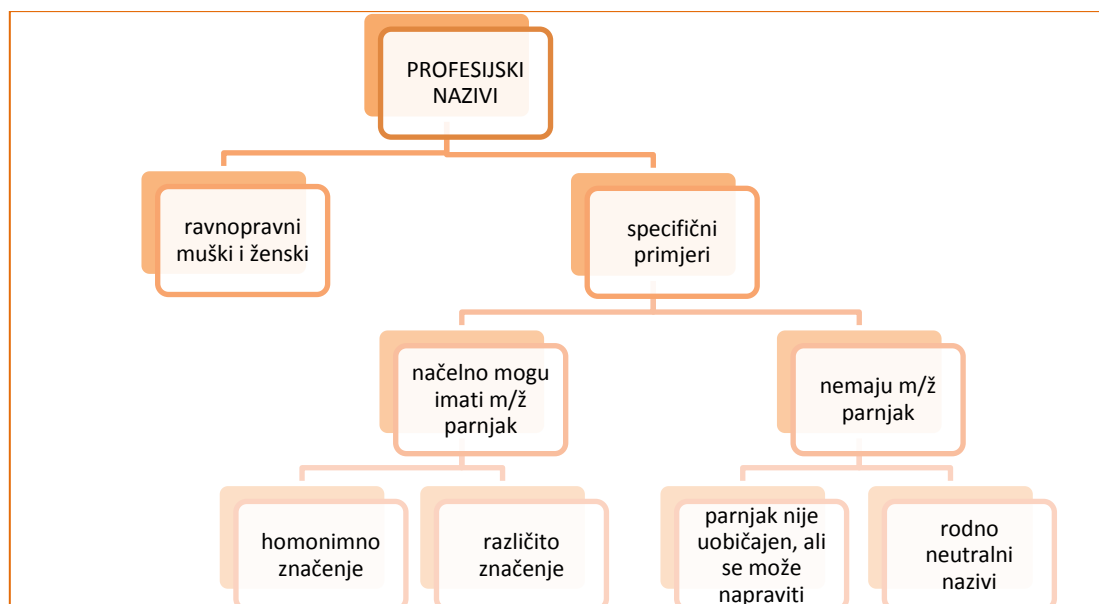
Oni su gramatički muškoga roda. Tu pripadaju nazivi kojima se ne može lako dodati sufiks koji označava ženski rod, između ostaloga i zato što već postoje nazivi koji znače nešto drugo pa bi tako nastali homonimi (*informatica, fysica* – u značenju znanosti) te zato što se neki nazivi već upotrebljavaju za imenovanje žena prema zanimanju muža (*domineese* ‘svećenikova žena’) (ibid.). Nizozemski sufiksi koji označavaju ženski rod ne mogu se dodati takvim imenicama i zato što su one često stranog podrijetla pa bi se teško izgovarale sa sufiksom (**professorster, *consulster*) (ibid.). Dakle, i u nizozemskome jeziku postoji mogućnost tvorbe i upotrebe ženskih profesijskih naziva, ali se ipak često koriste „ne-ženski“ nazivi.

I u nizozemskome jeziku neki ženski oblici profesijskih naziva imaju drugačije značenje od muških parnjaka (Sneller i Verbiest 2002: 82) (13). U većini se slučajeva ženski nazivi zanimanja odnose na poslove nižeg socijalnog statusa nego muški nazivi (Gerritsen 2002: 84). Isto kao i u hrvatskom (11), ženski naziv *secretaresse* ‘tajnica’ manje je prestižan nego muški oblik *secretaris* ‘tajnik’. *Secretaris* često ima *secretaresse* koja radi za njega, ali ne i obrnuto. Vrlo je jasna razlika između te dvije funkcije i nijedna žena koja ima funkciju *secretaris* sebe neće nazvati *secretaresse*. Situacije da muškarac ima funkciju *secretaresse* vrlo su rijetke, a oni koji i obavljaju taj posao nazivaju sebe *administratief medewerker* ‘uredski radnik’. Naziv *masseuse* ‘maseerka’ povezuje se s radom u javnoj kući dok muški oblik *masseur* ‘maseer’ podrazumijeva fizioterapeutski rad. *Directrice* može biti ravnateljica u vrtiću ili staračkom domu, ali kad žena postane ravnatelj osnovne škole ili veće organizacije, naziva se *directeur*. *Caissière* ‘blagajnica’ radi u trgovini, a *kassier* u banci (Gerritsen 2002: 84).

2.2.5. Sinteza

U strukturi hrvatskoga i nizozemskoga jezika postoje izrazna sredstva za označavanje i muškaraca i žena. U oba jezika mogu se dodavanjem sufiksa tvoriti ženski oblici profesijskih imenica. *Slika 1* grafički prikazuje podjelu profesijskih naziva. Postoje profesijske imenice u oba jezika kod kojih se ravnopravno ostvaruju i muški i ženski oblik, s jednakim denotativnim značenjem i socijalnim statusom, dakle supostoje muški i ženski parnjak (primjeri prikazani u *Tablici 1* i *Tablici 2*). S druge strane, u oba jezika prisutni su i specifični primjeri profesijskih imenica kod kojih iz različitih razloga muško-ženski parnjaci ne postoje ili nisu uobičajeni u uporabi. Mogu se podijeliti u dvije skupine: 1) načelno postoje i muški i ženski oblici u jeziku, ali se zbog homonimnog ili različitog značenja ne upotrebljavaju često (*Tablica 3*); 2) u jeziku ne postoji parnjak zbog izvanjezičnih razloga (ali bi se jezično mogao napraviti) ili

pak zbog unutarjezičnih razloga (Tablica 4). O izvanjezičnim i unutarjezičnim razlozima u §§ 2.3.1, 2.3.2.

Slika 1: Podjela profesijskih naziva

Tablica 3: Primjeri profesijskih naziva koji mogu načelno imati m/ž parnjak u hrvatskome i nizozemskome jeziku

<i>Profesijski nazivi koji načelno mogu imati m/ž parnjak</i>		
	HRVATSKI JEZIK	NIZOZEMSKI JEZIK
homonimno značenje	<i>bilježnica</i> (teka/ženski bilježnik) <i>zamjenica</i> (vrsta riječi/ženski zamjenik) <i>majstorica</i> (majstorova žena/ženski majstor)	<i>informatica</i> (informatika/informatičarka) <i>fysica</i> (fizika/fizičarka) <i>domineese</i> (svećenikova žena/svećenica)
različito značenje	<i>sekretar/sekretarica</i>	<i>secretaris/secretaresse</i> `tajnik/tajnica`

Tablica 4: Primjeri profesijskih naziva koji nemaju m/ž parnjak u hrvatskome i nizozemskome jeziku

<i>Profesijski nazivi koji nemaju m/ž parnjak</i>		
	HRVATSKI JEZIK	NIZOZEMSKI JEZIK
iz socioloških razloga parnjak nije uobičajen	<i>strojovođa</i> (* <i>strojovotkinja</i>) <i>rudar</i> (* <i>rudarka</i>) <i>primalja</i>	<i>naaister</i> (* <i>naaier</i>) `švelja` <i>timmerman</i> (* <i>timmervrouw</i>) `tesar` <i>vroedvrouw</i> `primalja`
rodno neutralni	<i>đak</i> <i>vodič</i> <i>pisac</i>	<i>auteur</i> `autor` <i>minister</i> `ministar` <i>notaris</i> `bilježnik`

2.3. POVIJEST I RAZVOJ PROFESIJSKIH IMENICA

Problematika mocijskih parnjaka profesijskih naziva (dakle, pojave u jeziku) treba se objasniti, osim unutarjezičnim, i izvanjezičnim društveno-povijesnim prilikama.

2.3.1. Jezični i izvanjezični faktori razvoja profesijskih imenica u hrvatskome jeziku

Hrvatski jezik pogodan je za ravnopravnost spolova na jezičnoj razini jer načelno ima izraze i za osobe muškoga i ženskoga spola (Babić 2006: 83). Odavno je postojala podjela rada na muške i ženske poslove pri čemu su žene obavljale poslove vezane uz kuću i obitelj te su se sve više udaljavale od poslova koji u društvu donose prestiž (Šporer prema Bukarica 1999: 5). Logično je da u jeziku nisu stvoreni ženski nazivi za tipično muška zanimanja čime se i u jeziku odražavaju postojeći odnosi u društvu, odnosno neravnopravan položaj žena (Bukarica 1999: 5). Kada u Hrvatskoj početkom 20. stoljeća žene ravnopravno ulaze u ranije nedostupne profesije, nastaje potreba da se i u jeziku stvore nazivi za označavanje žena u određenim profesijama. Nastaju novi ženski parnjaci dosadašnjim muškim oblicima zanimanja, novi mocijski parovi, a jezik se obogaćuje novim tvorbenim jedinicama (Barić 1987: 12).

Pojava ženskih profesijskih imenica kao parnjaka muškim uvjetovana je, dakle, društvenom stvarnošću. Dok su pojedine profesije bile dostupne samo muškarcima, postojale su samo profesijske imenice u muškom rodu, a kada je društvena situacija napredovala i omogućila i ženama da se bave tim profesijama, i jezična se situacija morala prilagoditi pa su se javili i ženski oblici profesijskih imenica te su time uspostavljeni mocijski parovi (Barić 1989: 15).

Da bi se naglasila novonastala jednakost žena i muškaraca u sferi rada, u hrvatskome su se jeziku i za ženska zanimanja upotrebljavali muški oblici. Dakle, osobe i muškog i ženskog spola imenovala su se u određenom periodu istom imenicom (*profesor, doktor, predsjednik*) (Vince prema Bukarica 1999: 7), a uz to ženske osobe oslovljavale su se i *gospođa profesor, gospođa predsjednik, drugarica direktor* iako neki zagovaraju upotrebu sročničke veze *drugarica direktorica*⁶ (Babić 2006: 83). Krajem sedamdesetih godina počinju

⁶ Neki autori zagovarali su upotrebu muškog oblika funkcije uz žensko ime (Ivan Brabec, Božo Ćorić, Svetozar Nikolić), a neki traže sročnost, npr. Vince, Zlatko (1954) *Drugarica direktor, gospođa profesor ili drugarica direktorica, gospođa profesorica. Jezik*, 3, 4, 113–118. Ivan Klajn zagovarao je ženske oblike profesijskih imenica. Eugenija Barić predlaže sufiksno rješenje za imenice koje označuju osobu ženskog spola.

se upotrebljavati češće ženski parnjaci profesijskih imenica (Kramarić prema Bukarica 1999: 11), a početkom devedesetih godina prvenstveno se koriste ženski oblici profesijskih imenica za ženske osobe iako su mnoge u početku zvučale neobično (Bukarica 1999: 24). Dakle, razvoj profesijskih imenica koji pokazuje *Slika 2* može se primijeniti i na stanje u hrvatskom jeziku.

2.3.2. Jezični i izvanjezični faktori razvoja profesijskih imenica u nizozemskome jeziku

Jezična je evolucija u području profesijskih naziva i u Nizozemskoj imala sličan tijek. I ovdje se ona mora, kako je već naznačeno, promatrati u odnosu na društvenu stvarnost (Adriaens 1982: 3–4). Najvažniji društveni faktor koji je imao utjecaja na ovakav razvoj u području profesijskih imenica jest porast broja žena u određenim (dotada) tradicionalno muškim zanimanjima. Druga, obrnuta, društvena stvarnost jest ulazak muškaraca u tradicionalno ženska zanimanja. U jeziku se to manifestira na profesijske nazive tako da se tvore novi mocijski parnjaci (*diëtist/diëtiste* 'dijetetičar/dijetetičarka'). Osim navedenih postoji još mnogo jezičnih i izvanjezičnih faktora koji određuju oblikovanje i upotrebu profesijskih naziva u nizozemskom jeziku. Prema Adriaensu (1982) najznačajniji jezični faktori su:

- priroda sufiksa kojima se tvore ženske izvedenice naziva: *-ster*, i *-e* smatraju se domaćim sufiksima (a ujedno su i najproduktivniji nizozemski sufiksi), dok su *-euse*, *-trice* i *-a* stranog podrijetla te nisu toliko česti što otežava stvaranje novih oblika;
- homonimija: da bi se izbjegla istoznačnost u nekim slučajevima se ne tvori ženski oblik profesijskog naziva – riječi poput *elektronika*, *fysica*, *informatica* i *mathematica* imaju već druga ustaljena značenja pa se u značenju „ženski stručnjak za“ ne upotrebljavaju često;
- različita značenja parnjaka: postoje i slučajevi kada ženski oblik ima drugačije značenje od muškog parnjaka. Najbolji primjer kada neobilježeni i obilježeni oblik imaju različita značenja je par *secretaris/secretaresse* 'tajnik/tajnica'. Razlika je u samom poslu koji obavljaju, ali i u socijalnom prestižu odnosno u hijerarhijskom nivou (posao sekretarice je niže na hijerarhijskoj ljestvici od posla sekretara).

Izvanjezični faktori važni za problematiku profesijskih naziva koje navodi Adriaens (1982) jesu:

- već spomenuto uključivanje žena u tradicionalno muška zanimanja: paralelno s tom tendencijom raste i mogućnost integracije ženskih profesijskih naziva u jezični sustav;

- učestalost ženskih naziva povezana je s brojem nositeljica određenog zanimanja: postoje tipično ženska zanimanja u kojima ženske osobe prevladavaju (*verpleegster* 'medicinska sestra', *kleuterleidster* 'teta u vrtiću', *naaister* 'švelja', *schoonmaakster* 'čistačica'), a kad se pojave muškarci u tom zanimanju, tvore se muški oblici (*verpleger* 'medicinski brat', *kleuterleider* 'odgojitelj u vrtiću'), a ponekad se tvori i rodno neutralni izraz za ta zanimanja (*verpleegkundige* 'medicinski tehničar', *kleuteronderwijzer* 'odgojitelj u vrtiću'). Postoje zanimanja koja su prije bila tipično muška, ali sada je podjednak broj i muškaraca i žena pa postoje i ravnopravni ženski oblici (*lerares* 'učiteljica', *onderwijzeres* 'nastavnica', *kapster* 'frizerka'). Treću skupinu čine zanimanja u kojima muškarci i dalje prevladavaju, odnosno broj žena u tim zanimanjima je malen pa i mogućnost da se upotrebljavaju ženski nazivi također je niska;

- prestiž profesijskih naziva: na visokim pozicijama još je uvijek malo žena, a one na takvim pozicijama sebe radije označavaju muškim oblicima koji tada postaju rodno neutralnim. Ženski oblici profesijskih naziva označavaju često posao s manjim socijalnim prestižem pa se izbjegavaju (Mortelmans 2008: 14);

- feminizam: neke feministkinje smatraju dvostruko značenje muškog oblika (za označavanje muškaraca i kao spolno neutralni oblik) seksističkim i diskriminirajućim za žene, odnosno diskriminirajućim smatraju neupotrebu ženskih oblika za označavanje žena, dok druge upravo upotrebu takvih ženskih naziva smatraju diskriminirajućom.

Tijekom osamdesetih godina žene u Nizozemskoj započinjale su profesionalne karijere u vrijeme kada u nizozemskom jeziku postoje samo muški nazivi za profesije. To je rezultiralo burnom raspravom o obliku koji trebaju imati profesijski nazivi (Gerritsen 2001: 101). Moguća su tri rješenja novonastale situacije:

- profesijski nazivi upotrebljavaju se u oblicima u kakvima postoje oduvijek neovisno o tome radi li se o muškarcima ili ženama, bez obzira na to što bi se ponekad muškarci označavali ženskim nazivom (*verpleegster* 'teta u vrtiću', *vroedvrouw* 'primalja', *werkster* 'spremačica') ili što bi se (češće) žene označavale muškim oblikom (*hoogleraar* 'profesor', *schrijver* 'pisac', *slager* 'mesar')

- supostoje i muški i ženski oblici za svaku profesiju, dakle, formirali bi se mocijski parovi (*hoogleraar/hooglerares*, *schrijver/schrijfster*)

- traže se ili stvaraju rodno neutralni nazivi koji bi obuhvaćali i muškarce i žene (*hooglerkracht* 'nastavno osoblje', *schrijffpersoon* 'osoba koja se bavi pisanjem',

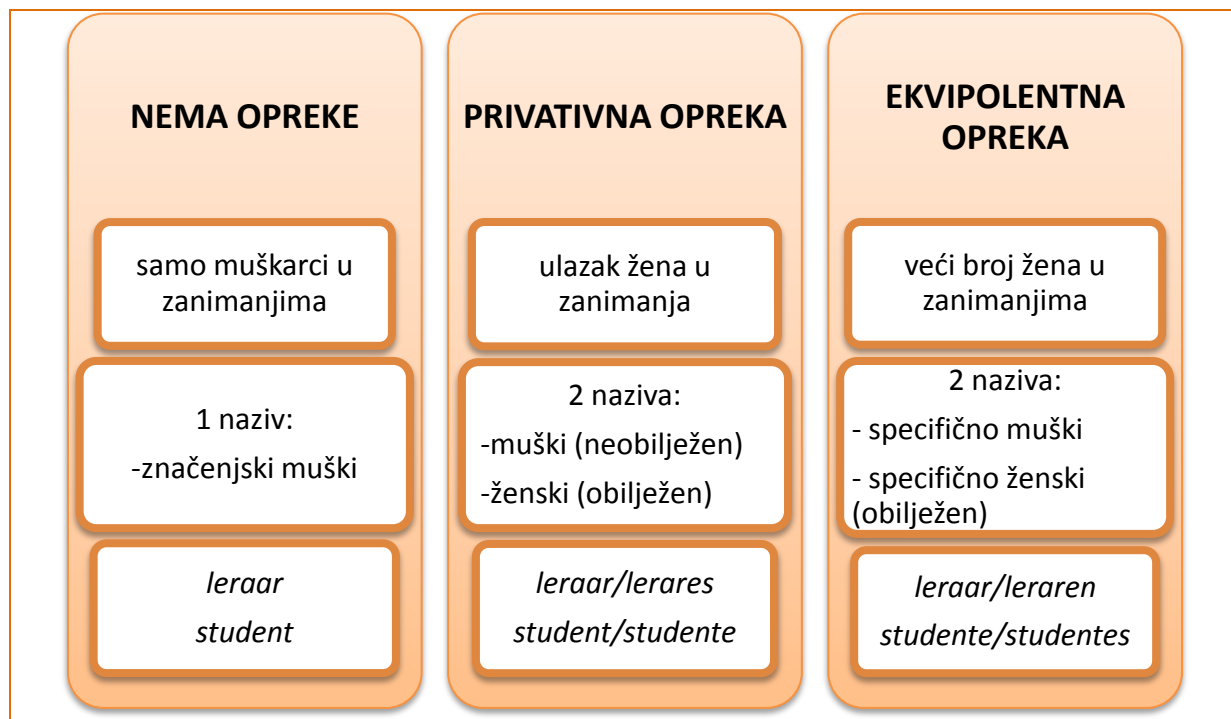
loodgietskundige 'vodoinstalatersko osoblje') (Sneller i Verbiest 2002: 83, Verbiest 1991: 32, 1997: 82–83).

Prednost prve opcije jest u tome što muški oblik pokriva više značenja (i muške i ženske osobe), a negativna strana je to što su žene u takvim slučajevima neprisutne te je potreban veći napor da se ustanovi spol nositelja zanimanja (Sneller i Verbiest 2002: 85). Drugom rješenju u prilog ide to što je iz samog naziva jasno da i ženske osobe sudjeluju u određenom zanimanju, a mana je to što opći termin (za označavanje cijele kategorije) ima muški oblik (ibid. 84). Dobra strana pokušaja uvođenja neutralnih naziva jest to što su i muškarci i žene naizgled ravnopravni, a to ide u prilog i tendenciji da je za vršitelja zanimanja spol nevažan (ibid.). Najveći nedostatak zadnje opcije jest neprirodnost takvih naziva i to što zvuče smiješno. Uz to, smatra Verbiest (1997), takvi nazivi neće se promatrati kao obični neutralni nazivi, već će se zbog prenaplašene odsutnosti roda odmah pomisliti na žensku osobu te će se formirati parovi:

- (13) *hoogleraar* – muškarac/*hoogleerkracht* – žena
 schrijver – muškarac/*schrijfpersoon* – žena.

Slika 2 prikazuje različite faze razvoja profesijskih naziva u nizozemskom jeziku pod utjecajem navedenih faktora. U prvoj fazi postoji samo jedan oblik profesijskih naziva (*leraar* 'učitelj') i to u muškom rodu s obzirom na to da su u većini zanimanja sudjelovali samo muškarci. Ulaskom žena u dotadašnja tipično muška zanimanja stvaraju se obilježeni ženski profesijski nazivi (vidi § 2.4.1.), a dotadašnji ekskluzivno muški nazivi proširuju svoje značenje te se mogu upotrebljavati u rodno neutralnim situacijama i za označavanje ženske osobe. Tako se uspostavlja privativna opreka (vidi § 2.4.2.) između profesijskih parnjaka (*leraar/lerares* 'učitelj/učiteljica'). U toj se fazi (jednako) upotrebljavaju i neobilježeni i obilježeni profesijski nazivi (vidi § 2.4.1.) za žene: *voorzitter/voorzitster* 'predsjednik/predsjednica', *redacteur/redactrice* 'urednik/urednica', *docent/docente* 'profesor/profesorica'. Sve većim brojem žena u zanimanjima, odnosno njihovom boljom integracijom dolazi i do potpunog prihvatanja ženskih oblika naziva te nastaje nova vrsta opreke među parnjacima, ekvipolentna opreka (vidi § 2.4.2.), gdje se muškom obliku smanjuje značenjsko područje, pa on postaje specifično muški, ali za razliku od prve faze sada je u opreci prema specifično ženskom obliku. Množinski oblik muškog naziva u toj fazi ima mogućnost spolno neutralne upotrebe. Javlja se i porast upotrebe množinskog oblika na -s kod ženskih naziva na -e (*assistentes* 'asistentice', *logopedistes* 'logopedice', *componistes* 'skladateljice') što pokazuje tendenciju prema ekvipolentnoj opreci i u množini. Profesijski

nazivi koji su isprva bili rodno neutralni (*minister* 'ministar', *notaris* 'bilježnik') izdvajaju se iz sheme evolucije koju pokazuje *Slika 2* jer ne postoji njihov obilježeni parnjak (Adriaens 1982: 5).

Slika 2: Razvoj profesijskih imenica (u nizozemskom jeziku) u tri faze

2.3.3. Sinteza

Povijesni razvoj profesijskih imenica u hrvatskome i u nizozemskome jeziku imao je sličan tijek pod utjecajem istih društvenih faktora od kojih je i za jedne i za druge najvažnije (ravnopravno) uključivanje žena u sferu rada, odnosno u određena zanimanja koja su im do tada bila nedostupna. U oba jezika u početku su postojali samo muški oblici naziva zanimanja (zbog toga što su ih isključivo muškarci obavljali) da bi s vremenom nastali i ženski oblici, a u suvremeno doba postoje diskusije treba li razlikovati muške i ženske profesijske nazive ili je praktičnije upotrebljavati jedan neutralan naziv za oba nositelja određenoga zanimanja.

2.4. DIHOTOMIJE MUŠKOGA I ŽENSKOGA OBLIKA

Muški i ženski rod u posebnom su odnosu u jeziku. Takav binarni odnos odražava se i na profesijske imenice koje također mogu stajati u opreci s obzirom na rod. To obilježje utječe na izbor oblika profesijskih naziva u određenim uporabnim situacijama.

2.4.1. Obilježeni i neobilježeni oblik

U jeziku postoji binarna opreka ženskog obilježenog oblika i muškog neobilježenog (Niedzwiecki 1994: 53). Muški je rod neobilježen, a ženski obilježen, što znači da muški rod može obuhvaćati i muške i ženske osobe, a ženski rod samo ženske (Babić 2006: 82). Iskaz *Hrvatska ima oko 4 milijuna stanovnika* ne znači da je toliko samo muškaraca, već to obuhvaća i stanovnice. Ali kada se želi naglasiti da nešto vrijedi samo za žene, tada se to mora izreći imenicom za ženske osobe jer je ženski rod obilježen (Babić 2006: 82). Rečenica *Zagreb ima više od 300 tisuća stanovnica* znači da je toliko žena, ali taj broj ne obuhvaća i muškarce. Dakle, ženu se može označavati i obilježenim i neobilježenim oblicima. Roman Jakobson (1957) definira obilježenost (kroz binarnu opreku) kao:

„The general meaning of a marked category states the presence of a certain (whether positive or negative) property A; the general meaning of the corresponding unmarked category states nothing about the presence of A and is used chiefly but not exclusively to indicate the absence of A.“⁷ (prema Adriaens 1982: 1)

Primjer binarne opreke obilježenog i neobilježenog oblika u hrvatskom jeziku je par *stanovnik/stanovnica* (14). U tom paru *stanovnica* jest obilježen oblik zbog prisutnosti spolne karakteristike [+žensko] i [-muško]. U *stanovnik* spolna je karakteristika odsutna, odnosno sam po sebi oblik nije spolno određen te je u opreci sa *stanovnica* neobilježeni oblik.

(14)	<i>stanovnik</i>	–	neobilježen oblik
	<i>stanovnica</i>	[+žensko] i [-muško]	obilježen oblik

Navedeno vrijedi i za nizozemski jezik. Muški oblik koristi se kao opći pojam, za označavanje cijele kategorije kao u rečenici *Is er een dokter in de zaal?* ‘Ima li doktora u sali?’. U situacijama u kojima rod nije važan ili se referira na cijelu skupinu koristi se muški

⁷ „Općenito značenje kategorije obilježenosti iskazuje prisutnost određene (bilo pozitivne ili negativne) osobine A; općenito značenje odgovarajuće kategorije neobilježenosti ne iskazuje ništa o prisutnosti A i koristi se uglavnom, ali ne isključivo za označavanje odsutnosti A.“ (prijevod citata s engleskog: Jelena Havoic)

rod. Nitko neće reći: *Is er een dokteres in de zaal?* 'Ima li doktorice u sali?' (Verbiest: 1997: 85–86).

Binarna opreka muškog neobilježenog i ženskog obilježenog roda općenito u jeziku postoji stoga i u odnosu muških i ženskih profesijskih imenica. Muški oblik naziva zanimanja u hrvatskom jeziku ima dva značenja: 1) označava općenito zanimanje, odnosno osobu bez obzira na spol, pa onda i žensku osobu kada upućivanje na rod nije bitno (Barić 1989: 19) i 2) samo mušku osobu koja se bavi tim zanimanjem. S druge strane, ženski je oblik profesijskog naziva uvijek jednoznačan (označava žensku osobu koja se bavi određenim zanimanjem). Dakle, u binarnoj opreci po rodu neobilježeni član je muški profesijski naziv, pa stoga može označavati osobu bez obzira na spol, a ženski naziv je obilježen jer je jasno prisutno značenje osobe ženskoga spola (Barić 1989: 19). Stoga je obratna situacija nemoguća: oblici ženskoga roda ne mogu se prenositi na muške osobe. Upotrebu muških oblika za imenovanje ženske osobe omogućuje semantika korelativnih rodovskih oblika (Bukarica 1999: 7).

Ženski je mocijski parnjak ekonomična komunikacijska kategorija: umjesto dvije riječi upotrebljavamo jednu (*ženski sudac – sutkinja*) kojom izričemo sve što je potrebno (koju funkciju osoba vrši i da je ženskoga spola) (Barić 1989: 19). Osim toga, i funkcionalna je komunikacijska kategorija: umjesto *prva žena novinar* možemo reći *prva novinarka*. Služeći se dvočlanim izrazima komplicira se komunikacija i onemogućuje tvorba pridjeva (od *ženski novinar* ne može se napraviti pridjev) (ibid.).

I u nizozemskom jeziku muški oblik profesijskog naziva može se koristiti u više situacija: kada se govori o ženi, kada se govori o ljudima neovisno o rodu te kada se govori o muškarcu ili muškarcima (Santen 2003: 10). Ženski oblik je obilježen ne samo morfološki (*linguist + -e*) nego i semantički jer sadrži značenjsku komponentu [+žensko], dok je muški oblik neobilježen (ibid.). Dakle, ako vam je potreban *loodgieter* 'vodoinstalater', netko tko će odčepiti umivaonik bez obzira na spol, upotrijebit ćete opći naziv za nositelja toga zanimanja koji je isti kao onaj za označavanje muške osobe (Verbiest 1991: 31). Ako se želi naglasiti da se radi o ženi koja obavlja vodoinstalaterski posao, upotrebljava se obilježeni oblik *loodgiester* 'vodoinstalaterka'.

2.4.2. Vrste opreka među profesijskim imenicama

Postoje dvije vrste opreka između ženskih i muških/neutralnih oblika profesijskih naziva: privativna i ekvipolentna opreka (Santen 2003: 9) (*Tablica 5*). Ženski se oblik, kako je već rečeno, može koristiti ekskluzivno za označavanje žene, ali ne može nikako za označavanje muškarca. Ženski oblik nema niti spolno neutralnu funkciju. S druge strane, muški oblik nije isključivo za označavanje muške osobe (*ibid.*). Opreka neobilježenog muškog oblika i obilježenog ženskog oblika u kojoj jedan član ima određeno obilježje (+A), a drugi to obilježje nema (-A), naziva se privativna opreka (Adriaens 1982: 2, Santen 2003: 10). U ekvipolentnoj opreci oba su člana logički jednaka, odnosno jednako vrijedna, ni jedan se svojim značajkama ne ističe u odnosu na drugi (*ibid.*). Članovi takve opreke razlikuju se u jednom obilježju, a u svim drugima značenjski su jednaki. Dakle, oba člana su obilježena pozitivnim vrijednostima, ali označavaju suprotnost (+A/+B) (*ibid.*).

Tablica 5: Vrste opreka među profesijskim imenicama

<i>privativna opreka</i>	<i>ekvipolentna opreka</i>
[-A]/[+A]	[+A]/[+B]
<i>architect/architecte</i> `arhitekt/arhitektica`	<i>meisje/jongen</i> `djevojka/mladić`
[-žensko]/[+žensko]	[+žensko]/[+muško]

U primjeru privativne opreke prisutno je obilježje [žensko] kod člana *architecte* `arhitektica`, a kod *architect* `arhitekt` to je isto obilježje odsutno. Primjer ekvipolentne opreke *meisje/jongen* `djevojka/mladić`: oba člana su spolno određena [+žensko] i [+muško] pa prema tome i obostrano isključiva. Važno je da se „ne-ženskim“ terminom u takvoj opreci ne može označavati ženska osoba. Kod profesijskih naziva u nizozemskom jeziku ekvipolentnu opreku nalazimo prvenstveno u nazivima koji se tvore pomoću *-jongen/-meisje* ili *-man/-vrouw*:

- (15) *winkeljongen/winkelmeisje* `prodavač/prodavačica u trgovini`
*timmerman/*timmervrouw* `stolar/stolarka`.

U tvorbi nazivskih parnjaka nastavcima (*lerares/leraar* `učiteljica/učitelj`, *schrijver/schrijfster* `pisac/spisateljica`, *actrice/acteur* `glumica/glumac`) članovi mogu biti i u privativnoj i u ekvipolentnoj opreci. U praksi nije uvijek lako odvojiti te dvije vrste opreka (Adriaens 1982: 4). Često se postavlja pitanje može li se „ne-ženskom“ imenicom uvijek

označiti i ženska osoba (*brandweerman* 'vatrogasac'), a to je srž razlike između te dvije opreke (ibid.).

2.4.3. Neutralna i konkretna uporabna situacija

Na razlikovanje obilježenih i neobilježenih oblika u jeziku oslanja se i problematika upotrebe muških i ženskih naziva u određenim (različitim) situacijama. Kod profesijskih imenica Eugenija Barić (1987) razlikuje *opću ili neutralnu* uporabnu situaciju i *pojedinačnu ili konkretnu* (Tablica 6) te smatra da je u općoj uporabi normalan muški rod, ali kada se u pojedinačnoj upotrebi označuje ženska osoba, tada i imenica treba biti u ženskome rodu.

Tablica 6: Uporabne situacije profesijskih naziva

<i>opća ili neutralna</i>	<i>pojedinačna ili konkretna</i>
muški oblik (neutralan s obzirom na spol), oznaka zanimanja	muški oblik za muškarca, ženski oblik za ženu
spol nije zadan	spol je zadan
natječaji, obrasci, pravni dokumenti	kontinuirani govor ili tekst

Opća upotrebna situacija je ona u kojoj spol nije zadan, niti ga je potrebno zadavati, situacija u kojoj naziv zvanja ili zanimanja i spol vršitelja tog zvanja ili zanimanja nisu ni u kakvoj gramatičkoj vezi. U toj situaciji imenice za oznaku osobe nisu apozicije vlastitom imenu; osobno ime navodi se i tehnički odvojeno, uglavnom ispod imenice za oznaku zvanja ili zanimanja te često odvojeno i dvotočkom. Imenice za oznaku zvanja ili zanimanja u muškom rodu u toj službi samo su informacija o djelatnosti koju osoba stalno, povremeno ili trenutno obavlja (Barić 1987: 15, 1989: 12). Opća upotreba obuhvaća natječaje, obrasce, pravne dokumente i sl. Muški oblik zvanja u takvim je situacijama neutralan s obzirom na spol (zastupa oba spola), on je samo oznaka za zvanje ili zanimanje, odnosno naziv za funkciju ili vršitelja poslova (Barić 1987: 15).

Konkretna upotrebna situacija je ona u kojoj je spol zadan pa njegovo neizricanje narušava gramatički sklad skupa kojem pripada, a javlja se kada uz osobnu imenicu muškoga roda dolazi muško ime ili pridjev u muškom rodu. Isto tako, situacija se konkretizira kada se uz osobnu imenicu muškoga roda pojavi žensko ime, a to je potrebno i posebno tvorbeno označiti (Barić 1987: 16). Dakle, gramatička veza između naziva za zvanje i spola osobe koja to zvanje obavlja počinje u kontinuiranu govoru ili tekstu kada se profesijska imenica vezuje s osobnim imenom u gramatičku cjelinu koja ima svoje zakonitosti slaganja različitih

gramatičkih kategorija (roda, broja, padeža) (Barić 1989: 14). Problem profesijskih imenica treba, dakle, promatrati značenjski i gramatički. Značenjski je imenica *sudac* oznaka za zvanje, označava osobu koja sudi, bez obzira na spol, a gramatički *sudac* označava osobu muškoga spola (Barić 1989: 17).

Sneller i Verbiest (2002) također napominju da je za odabir određenog oblika profesijskog naziva u nizozemskome jeziku ključan kontekst. Treba razlučiti situaciju u kojoj je spol osobe važan (u tim slučajevima treba koristiti muške i ženske mocijske parnjake) od situacije u kojoj se određeni profesijski naziv koristi kao opći termin za pripadnika neke kategorije (ibid. 85).

U hrvatskom jeziku u situacijama kada se ženska osoba imenuje muškom profesijskom imenicom, rod se izražava sintaktički, kongruencijom. Spol je najčešće izražen predikatom, pa se atributom u pravilu ne izražava, odnosno bez obzira na spol atribut je u muškom rodu kao i naziv i slaže se s njim po obliku (gramatički), a ne po smislu. Dakle, rod glagola upućuje na spol osobe, a oblik pridjeva na morfološki rod imenice (Bukarica 1999: 9):

(16) *Prije nego što je došla na vlast, bivši kancelar je izjavila...*

U nizozemskom jeziku ne postoji problem sročnosti u takvim situacijama, ali se kolebanja mogu javiti kod zamjenica. Ženski oblici profesijskih naziva zamjenjuju se ženskim zamjenicama (*zij* 'ona', *haar* 'njezin'), muški nazivi zamjenjuju se muškim zamjenicama (*hij* 'on', *zijn* 'njegov'), a muške zamjenice zamjenjuju i nazive osoba čiji biološki spol nije poznat, odnosno kod opće upotrebe osobnih imenica (kada spol osobe nije važan, već se označava pripadnost kategoriji) (Sneller i Verbiest 2002: 96, 107). Isto tako, u množini se koriste muške zamjenice i onda kada se odnose na skupinu muškaraca i žena (Gerritsen 2001: 105).

2.4.4. Sinteza

U oba promatrana jezika postoji opreka između muškog neobilježenog i ženskog obilježenog oblika profesijskih naziva što uvjetuje uporabu određenog oblika u zadanom kontekstu (konkretnoj ili neutralnoj uporabnoj situaciji). Prema tome, muški se profesijski naziv upotrebljava kao neutralni oblik te za označavanje muške osobe, a ženski naziv isključivo za označavanje ženske osobe. U nastavku će se rada analizom korpusa sastavljenog od hrvatskih i nizozemskih oglasa za posao ispitati uporaba profesijskih naziva u takozvanoj neutralnoj uporabnoj situaciji.

2.5. RODNA RAVNOPRAVNOST I FEMINIZAM

Spolna diskriminacija, seksizam, kao društvena činjenica reflektira se i u jeziku, na različite načine i na svim razinama, a karakterizira ga nejednako predstavljanje muškaraca i žena (Granić 2005: 195). Da bi se rodna diskriminacija u društvu uklonila, potrebno je omogućiti ženama da se bave takozvanim muškim poslovima i muškarcima da se bave ženskim, a diskriminacija u jeziku treba se prevladati novim profesijskim nazivljem (Gerritsen 2002: 98).

2.5.1. Hrvatski kontekst

Pojavu da se muškim profesijskim imenicama imenuju ženske osobe treba promatrati iz sociolingvističke perspektive, odnosno kao društveno uvjetovane činjenice. „Ne samo da u jeziku nije postojao ženski naziv za zanimanja nedostupna ženi nego je kategorija ženskoga roda bila rezervirana za omalovažavanje, izražavanje prezira, podsmijeha, pogrde. Kad se govori o muškim zvanjima na vrhu društvene ljestvice, onda se ženski rod nekih naslijeđenih imenica neutralizira maskulinskom kongruencijom (...), a društveno negativno ponašanje izražava se obavezno ženskim rodnom“ (Bukarica 1999: 17). Logično je stoga da i same žene u početku inzistiraju na upotrebi profesijskog naziva muškoga roda jer su smatrale da novonastali ženski oblici nemaju jednaku semantičku vrijednost. Iako se prepoznaje isti leksem, a razlike su samo u sufiksima koji spolno determiniraju vršitelja radnje, cijela riječ dobivala je semantičku vrijednost „drugog reda“, i to na eksplicitnoj razini (Granić 2005: 197).

Primjedbe na označavanje ženske osobe imenicom u muškom rodu izražavali su jezični stručnjaci, pisci, borci za ženska prava i pripadnice feminističkih pokreta (Bukarica 1999: 9). Dosljednu upotrebu profesijskih imenica u ženskom obliku zahtijevaju neki feministički pokreti, inzistirajući da se muška supremacija i diskriminacija žena ukinu.

Hrvatski jezik ima bogatu morfološku strukturu te je njime jednostavno izraziti i prepoznati rodni identitet. Spol je markiran u morfologiji, u sufiksima čije je značenje *vršitelj(ica) radnje* (Granić 2005: 195). U hrvatskom leksiku supostojе spolno determinirani oblici istoga sadržaja (*učitelj/učiteljica*) te je moguće ravnopravno upotrebljavati muški i ženski oblik. Unatoč tome, u brojnim se konstrukcijama prednost daje muškom rodu, npr. kada slaganje u rodu, broju i padežu nije potpuno, upotrebljavaju se jezične konstrukcije prema muškom modelu (*Muškarac i žena su došli*), napominju feministkinje. I sufiksalna

tvorba imenica ženskoga roda prema nekim feministkinjama primjer je diskriminacije: imenice koje označavaju žensku osobu najčešće se tvore od muškog oblika imenica (*kralj/kraljica*), a rijetko obrnuto. U tvorbi ženskih oblika profesijskih imenica koristi se, između ostalih, sufiks *-ica* koji se također koristi u tvorbi umanjenica što feministkinje smatraju diskriminirajućim. Osim što je mnogo ženskih profesijskih naziva tvoreno sufiksima za umanjenice, brojni tako nastali oblici imaju negativne konotacije ili su manjeg prestiža (*tajnica/tajnik*). Feministkinjama je zanimljivo i to da mocijski parovi ne postoje kada se radi o pejorativnim ženskim terminima poput *oštrokondā/*oštrokondāc*.

2.5.2. Feministički pokreti i tendencije neutralizacije i diferencijacije u nizozemskome jeziku

U nizozemskom je jeziku zanimljiva pojava da se, u nedostatku ženskog oblika za imenice poput *collega* 'kolega', *kennis* 'poznanik', upotrebljavaju umanjenice za oznaku ženske osobe (*colleaatje*, *kennisje*) što djeluje trivijalno, smatraju neke autorice (Sneller i Verbiest 2002: 82, Verbiest 2006: 30). Ponekad se ženski profesijski nazivi upotrebljavaju u pejorativnom smislu (u niz. *masseuse* 'maserka', u hrv. *profesionalka*) (Mortelmans 2008: 14) te upravo zbog toga što često ženski oblik profesijskog naziva ima negativnu konotaciju i same žene upotrebljavaju muške oblike (Alphen 1983: 309).

Diskusija o tome kako se označavaju žene u određenim zanimanjima i ulogama te kako ih najbolje označavati na nizozemskom jezičnom području traje desetljećima (Mortelmans 2008: 7). Borba protiv nizozemskog jezika koji je rodno diskriminirajući datira od početka drugog feminističkog pokreta (Gerritsen 2002: 89). Značajno u tom smislu bilo je pojavljivanje Joke Kool-Smit 1967. s člankom *Het onbehagen bij de vrouw* 'Nelagoda kod žena' u kojem tvrdi da su žene podcijenjene u gotovo svim sferama života. Njezina borba za ravnopravnost spolova počiva na tri glavne ideje: odvajanje privatnog i profesionalnog života, preraspodjela moći između muškaraca i žena, uklanjanje podjele na muška i ženska zanimanja. Članak je imao velik odjek i mnoge žene pridružile su se feminističkim pokretima (najveći i najpoznatiji u Nizozemskoj su *Dolle Mina's* i *Man Vrouw Maatschappij*) (ibid.). Potonji pokret zahtijeva rodno ravnopravne profesijske nazive.

Drugo značajno ime u borbi za rodnu ravnopravnost u jeziku je Annie Romein-Verschoor koja 1975. u časopisu *De Gids* objavljuje članak *Over taal en seks, seksisme en emantipatie* 'O jeziku i rodu, seksizmu i emancipaciji' o drugom feminističkom pokretu unutar kojeg spominje i jezične probleme na tri različita područja: rodnu diskriminaciju u

upotrebi nizozemskog jezika, opće imenice s muškim zamjenicama i rodno određeni nazivi za profesije (Gerritsen 2002: 90). Taj članak dao je okvir raspravi o rodnoj diskriminaciji u nizozemskom. Autorica smatra da je jezik odraz društva pa je tako i rodna diskriminacija u jeziku posljedica nejednakosti u društvu, a ako promjene u jeziku ne prate promjene u društvu, to bi moglo usporiti žensku emancipaciju i razvoj samoga društva (ibid.).

Osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća razbuktala se diskusija o prilagođavanju profesijskih naziva u korist žena, a potaknuta je trima stvarima (Alphen 1983: 307):

- zakonom o ravnopravnosti spolova na poslu *Gelijke behandeling van mannen en vrouwen bij de arbeid* (1980) kojim je određeno je da se iz svakog oglasa za posao mora vidjeti da se i žene i muškarci mogu prijaviti za posao, a oglasi koji ne bi poštivali taj zakon zabranjivani su (Verbiest 1991:52);
- razvojem društva koji mijenja tradicionalnu podjelu na muške i ženske profesije;
- jačanjem feminističkih pokreta koji su nezadovoljni patrijarhalnim normama koje se očituju i u jeziku.

Dakle, tadašnje društvene prilike stvaraju pritisak na jezičnu uporabu. Tada postoje različita rješenja za označavanje profesija u oglasima za posao i jeziku općenito pa u profesijskom nazivlju u oglasima za posao vlada potpuni kaos. U nekim oglasima (sukladno novom zakonu) profesijskoj imenici dodana je samo oznaka *v/m* (skraćenica od *vrouw/man* 'žena/muškarac') (npr. *secretaresse m/v* 'tajnica m/ž'), neki su istaknuli i muški i ženski sufiks (npr. *directeur/trice* 'direktor/ica'), a mogli su se vidjeti i primjeri poput *sociaal werkende, iemand* 'socijalno osoblje' (Alphen 1983: 307, Gerritsen 2002: 99).

Da bi se takva zbrka riješila, bile su potrebne smjernice za dosljednu upotrebu profesijskih naziva. S tim ciljem Ministarstvo socijalne skrbi osnovalo je radnu skupinu za promjene profesijskog nazivlja (*Werkgroep Wijziging Beroepsbenamingen*) koja je bila sastavljena od članova grupe *Man-Vrouw-Maatschappij* i predstavnika Ministarstva. Skupina je trebala ponuditi rješenje kako poštivati novi zakon, odnosno trebali su stvoriti nazive koji će uključivati i muške i ženske osobe (Gerritsen 2002: 99).

Njihov prijedlog bila je *neutralizacija* (upotreba samo jednog naziva bez distinkcije spolova), a druga tendencija koja se razvila kao odgovor na taj prijedlog je *diferencijacija* (razlikovanje muških i ženskih profesijskih naziva) (Alphen 1983: 308, Gerritsen 2002: 99–100, Mortelmans 2008: 7, Santen 2003: 8) (*Tablica 7*).

U brošuri *Gevraagd* skupina je iznijela prijedlog neutralizacije profesijskih naziva: jedan jedinstven takozvani neutralni naziv koji mora obuhvaćati sve ljude jedne profesije, odnosno vrijedi i za muškarce i za žene (ibid.). Oni predlažu da se nastavci *-aar*, *-aris*, *-ent*, *-er*, *-eur*, *-iens*, *-enier*, *-ing*, *-ist* i sl. smatraju neutralnima. Dodavanje sufiksa *-st(er)*, *-se*, *-e*, *-in* i sl. za tvorbu ženskih oblika prema njima nije potrebno. Dakle, predlažu *leraar* 'učitelj' ili *vrouwelijke leraar* 'ženski učitelj' umjesto *lerares* 'učiteljica' te *conducateur* 'kondukter' ili *vrouwelijke conducateur* 'ženski kondukter' umjesto *conductrice* 'kondukterka'. Za posuđenice prema njima vrijedi da su muški oblici neutralni: *premier* 'premijer'. Za posebne slučajeve, odnosno za nazive koji su upućivali isključivo na jedan spol, skupina predlaže upotrebu neutralnih oblika poput **timmer* za *timmerman* 'tesar' ili *huishoudelijke hulp* 'pomoć u kućanstvu' za *werkster* 'spremačica' te oblike s neutralnim sufiksom *-kracht* ili *-wacht* (Alphen 1983: 308, Gerritsen 2002: 100–101). Neutralne oblike naziva predlagali su jer smatraju: da nije važno znati biološki spol osobe koja obavlja određeno zanimanje, da razlika između muških i ženskih profesija više neće postojati pa će i automatska pomisao na mušku osobu prilikom upotrebe neutralnog naziva nestati, a ako i budu postojali muški i ženski nazivi za profesije, ženski će biti manje prestižni. Smatrali su također da ako je neutralan oblik nemoguć, bira se muški oblik zbog većeg prestiža te ako se muški oblik koristi kao neutralan, nema potrebe uvoditi nove ponekad teško izgovorljive varijante (Gerritsen 2002: 100).

Drugo rješenje – diferencijacija – traži sukladno zahtjevu za ravnopravnost spolova da profesijski nazivi imaju i muški i ženski oblik (ibid.). Zagovaratelji diferencijacije (između ostalih neki feministički pokreti) napominju da je razlikovanje spolova prirodno jer smo svi žene ili muškarci, dok pristaše neutralizacije smatraju da spol kod zanimanja ne igra veliku ulogu (Mortelmans 2008: 7–8). Ingrid van Alphen i Joke Huisman zagovaraju rodno determinirane profesijske nazive.

Tablica 7: Dvije tendencije na području profesijskih imenica u nizozemskom jeziku

<i>neutralizacija</i>	<i>diferencijacija</i>
- jedinstven profesijski naziv	- muški i ženski profesijski parnjaci
<i>leraar</i> 'učitelj' <i>premier</i> 'premijer' <i>*timmer</i> 'tesar'	<i>leraar/lerares</i> 'učitelj/učiteljica'

Prijedlozi neutralizacije koje iznosi radna skupina naišli su na burne reakcije, a izdvojena su tri problema: novi oblici poput **timmer* ocijenjeni su smiješnima i nisu prihvaćeni; za neutralne nazive poput *consul* 'konzul', *minister* 'ministar' mnogi smatraju da nisu neutralni već da je jedina asocijacija na muške osobe; prisutan je porast produktivnih sufiksa za tvorbu ženskih oblika (Gerritsen 2002: 100–101). Diskusija o rodno određenim i neutralnim profesijskim nazivima u Nizozemskoj traje već desetljećima, a u tijeku je i početkom 21. stoljeća (Gerritsen 2002: 103, Santen 2003: 8). Jedinstveno rješenje za problem ravnopravnosti profesijskih naziva nije pronađen niti tih osamdesetih godina (ibid.), štoviše niti mnogo kasnije, ali je broj specifično ženskih profesijskih naziva narednih godina porastao (Mortelmans 2008: 7).

U nizozemskome jeziku gramatički rod, prvenstveno muško-ženska distinkcija, polako gubi važnost (Mortelmans 2008: 14). Rodne razlike između muških i ženskih imenica u nizozemskom jeziku općenito nisu tako jasno naznačene: i muške i ženske imenice imaju isti određeni član *de* i isti oblik pridjeva, pa se razlika uočava samo kod uporabe osobnih i posvojnih zamjenica. Posebnu skupinu čine osobne imenice poput *getuige* 'svjedok', *dokter* 'doktor', *minister* 'ministar', *persoon* 'osoba', *arts* 'liječnik', *baby* 'beba' koje se mogu odnositi i na muške i na ženske osobe i mogu se prema tome zamjenjivati i muškim i ženskim zamjenicama (ibid. 9). Činjenica jest da sve više iz nizozemskoga iščezava razlikovanje muškog i ženskog roda *de*-imenica tako da ih se većinom promatra kao imenice muškoga roda s iznimkom imenica koje završavaju na *-heid*, *-ing*, *-nis*, *-schap* (Mortelmans 2008: 10). Takva jezična evolucija u nizozemskom jeziku gdje je muško-ženska razlika sve manje prisutna u skladu je sa sve većom popularnosti neutralnih profesijskih naziva (Mortelmans 2008: 14). Dakle, diferencijacija je u suprotnosti s unutarjezičnim tendencijama (ibid.).

2.5.3. Sinteza

I u hrvatskome i nizozemskome jeziku, postoji, uz navedene, još mnogo primjera diskriminacije žena na raznim jezičnim razinama, ali to nije predmet ovoga rada. Na području profesijskih naziva u oba jezika ravnopravnost spolova može se ostvariti na dva načina: tako da se za svako zanimanje bez obzira na to obavlja li ga muškarac ili žena upotrebljava isti (jedan) naziv ili da se ravnopravno upotrebljavaju dva naziva, muškoga roda za muškarce te ženskoga roda za žene. Rasprava o obliku profesijskih naziva, čini se, burnija je u Nizozemskoj gdje su se formirale dvije tendencije: neutralizacija i diferencijacija. Neke analize pokazuju da je neutralizacija više u skladu s općim kretanjima u suvremenome

nizozemskome jeziku. Istraživanjem korpusa provjerit će se takva tvrdnja te ustanoviti stanje u hrvatskome jeziku.

2.6. ZAKLJUČAK I NAJAVA ISTRAŽIVANJA

Hrvatski i nizozemski jezik u proučavanome teorijskome području pokazuju slična obilježja. Strukture oba jezika razlikuju tri roda (muški, ženski i srednji). U oba je jezika moguća tvorba ženskih oblika imenica iz muških pomoću nastavaka. Dihotomija muškog neobilježenog i ženskog obilježenog profesijskog naziva postoji i u hrvatskome i u nizozemskome jeziku te uvjetuje dvije uporabne situacije: neutralnu i konkretnu. Društveno-povijesne okolnosti i razvoj profesijskih imenica u oba jezika vrlo su slični.

Svi navedeni faktori teorijski omogućuju u većini slučajeva u oba jezika rodnu ravnopravnost, a istraživanje i analiza korpusa pokazat će je li ista provedena i u praksi u svakom od jezika. S obzirom na sličnosti u teoriji i s obzirom na to da je feminizam i borba za ravnopravnost spolova u Nizozemskoj dugotrajnija i naizgled značajnija nego u Hrvatskoj, zanimljivo je istražiti je li ravnopravnost spolova u uporabi profesijskih imenica u praksi izraženija i dosljednija u nizozemskome jeziku u odnosu na hrvatski jezik (ako je uopće i provedena).

3. ISTRAŽIVANJE I ANALIZA KORPUSĀ

3.1. PERSPEKTIVA

Istraživanjem korpusa želi se ustanoviti je li u praksi ostvareno ono što strukture oba analizirana jezika (hrvatskoga i nizozemskoga) u teoriji omogućavaju – a to je rodna ravnopravnost. Rodna ravnopravnost podrazumijeva jednak tretman muškaraca i žena. Postavlja se pitanje je li rodna ravnopravnost u području upotrebe profesijskih naziva korištenje dva različita oblika naziva (jednoga za muškarce, drugoga za žene) ili jednoga neutralnoga naziva za označavanje obaju spolova. Zauzima se stav (prema kojem će se vrednovati dobiveni rezultati istraživanja) da potpuna ravnopravnost spolova znači paralelno upotrebljavanje muških i ženskih oblika profesijskih naziva.

U nizozemskome jeziku postoji suvremena tendencija sve manjeg razlikovanja roda (*de-*)imenica koje označavaju što neživo. Neki autori smatraju da je u skladu s takvim trendom u jeziku i tendencija neutralizacije (upotreba samo jednoga jedinstvenog neutralnog naziva) u području profesijskih naziva. Analizirani korpus treba pokazati kakvo je stvarno stanje u upotrebi profesijskih imenica. Sukladno stavu da ravnopravnost podrazumijeva upotrebu oba naziva, neutralizacija predstavlja neravnopravnost spolova.

Profesijski nazivi u oglasima za posao koji su prikupljeni na hrvatskome i nizozemskome portalu u ovome će se radu analizirati iz sociolingvističke perspektive. Promatrat će se u neutralnoj ili općoj upotrebnoj situaciji koju predstavljaju oglasi za posao. Prema Eugeniji Barić, kao što je ranije u tekstu spomenuto, to je situacija u kojoj spol nije zadan, a imenice za oznaku zanimanja u toj službi samo su informacija o djelatnosti koju osoba obavlja pa je prihvatljivo da budu u muškome obliku.

U skladu s tim, ne bi trebalo biti problematično pitanje oblika profesijskih naziva (muški i/ili ženski oblik), ali i u Hrvatskoj i u Nizozemskoj postoje odredbe zakona koje govore o obvezi poštivanja ravnopravnosti spolova u oglasima za posao i to tako da se eksplicitno označe i muškarci i žene (*Tablica 8*). Dakle, neutralizacija prema zakonskim odredbama ne pokazuje ravnopravnost niti u hrvatskome niti u nizozemskome jeziku. Analiza korpusa treba pokazati je li stvarna situacija u skladu sa zakonskim odredbama ili u skladu s teorijom o neutralnoj uporabnoj situaciji.

Tablica 8: Hrvatski i nizozemski zakonski okvir ravnopravnosti spolova

<p style="text-align: center;">Zakon o ravnopravnosti spolova NN 82/08 Članak 13, stavak 2 i 5</p> <p>(2) Prilikom oglašavanja potrebe za zapošljavanjem u oglasu mora biti jasno istaknuto da se za oglašeno radno mjesto mogu javiti osobe oba spola.</p> <p>(5) Pri oglašavanju nije dozvoljeno koristiti izričaje koji uzrokuju ili bi mogli uzrokovati diskriminaciju na temelju spola, bračnog i obiteljskog statusa i spolne orijentacije.</p> <p>Izvor: http://www.zakon.hr/z/388/Zakon-o-ravnopravnosti-spolova</p>
<p style="text-align: center;">Wet gelijke behandeling van mannen en vrouwen (Artikel 3)</p> <p>3. Het aanbieden van een betrekking, bedoeld in het eerste lid, geschiedt wat betreft tekst en vormgeving zodanig, dat duidelijk blijkt, dat zowel mannen als vrouwen in aanmerking komen.</p> <p>4. Indien voor de aangeboden betrekking een functiebenaming wordt gebruikt, wordt of zowel de mannelijke als de vrouwelijke vorm gebruikt, of uitdrukkelijk vermeld, dat zowel vrouwen als mannen in aanmerking komen.⁸</p> <p>Izvor: http://wetten.overheid.nl/BWBR0003299/geldigheidsdatum_10-06-2014</p>

3.2. HIPOTEZA

I hrvatski i nizozemski jezik, kako je već navedeno, razlikuju tri roda: muški, ženski i srednji. Uz to, oba jezika omogućavaju tvorbu ženskih mocijskih parnjaka nastavcima ili posjeduju leksičke mocijske parnjake što znači da se žene u pravilu mogu označiti ženskim oblikom, a muškarci muškim oblikom profesijskih naziva. Sličan društveno-povijesni razvoj imale su profesijske imenice u hrvatskome jeziku kao one u nizozemskome jeziku s time da su feministički pokreti u Nizozemskoj bili izraženiji, a suvremena diskusija o obliku profesijskih naziva žešća.

S obzirom na slične teorijske i strukturne predispozicije hrvatskoga i nizozemskoga jezika u pogledu ravnopravnoga označavanja muških i ženskih nositelja određenoga

⁸ Zakon o jednakom postupanju prema muškarcima i ženama (Članak 3)

3. Prilikom oglašavanja potrebe za zapošljavanjem, o čemu se govori u prvome stavku, iz teksta i stila oglasa mora biti jasno vidljivo da se odnosi i na muškarce i na žene.

4. Ako se prilikom oglašavanja potrebe za zapošljavanjem koristi profesijski naziv, mora se navesti u muškom i ženskom obliku ili izričito navesti da se odnosi i na muškarce i na žene. (prijevod citata s nizozemskoga: Jelena Havoic)

zanimanja, a uzimajući u obzir jače feminističko djelovanje u Nizozemskoj⁹ u odnosu na Hrvatsku, pretpostavlja se da će u nizozemskome istraživanome korpusu biti više naziva kojima se žene ravnopravno označuju bilo oblikom naziva bilo kakvim drugim načinom označavanja (dodavanjem ženskih sufiksa, oznakama *m/ž*, *m/v* i sl.).

3.3. POSTUPAK PRIKUPLJANJA KORPUSA

Istraživanje se provodi na dva korpusa sastavljena prema istim kriterijima, na hrvatskom i nizozemskom korpusu. Hrvatski korpus sastavljen je prema oglasima za posao koji su ponuđeni kao rezultati nakon pokretanja opcije *Traži (Sve kategorije)* na portalu *Moj Posao* (dostupan na poveznici <http://www.moj-posao.net/>). Za korpus su izdvojeni profesijski nazivi iz prvih pedeset oglasa za posao aktivnih na dan 4. 6. 2014. te iz prvih pedeset oglasa aktivnih na dan 7. 7. 2014. što čini ukupni korpus od sto profesijskih naziva iz oglasa. Profesijski su se nazivi iz oglasa prikupljali u dva razmaknuta perioda kako bi se dobila što realnija i objektivnija slika. Oglasi su uzimani redom prikazivanja na portalu uz dvije intervencije: uziman je samo jedan oglas istoga oglašivača/poslodavca te samo jedan primjer jednakoga oblika istoga profesijskoga naziva. Isto tako, isključeni su oni oglasi za posao koji su u potpunosti napisani na engleskome jeziku (takvi su većinom namijenjeni zapošljavanju na inozemnom tržištu ili kod stranoga poslodavca), a oglasi koji su napisani na hrvatskome jeziku s odstupanjem jedino u samome profesijskom nazivu (koji je u tom slučaju na engleskome jeziku) uzeti su u obzir kao i oglasi u potpunosti na hrvatskome jeziku.

Nizozemski korpus prikupljen je na isti način i po jednakim kriterijima kako bi analiza i usporedba bile valjane. Sastavljen je od profesijskih imenica izdvojenih iz oglasa za posao na ekvivalentnom nizozemskom portalu *Nationale Vacaturebank* (dostupan na poveznici <http://www.nationalevacaturebank.nl/>). Za analizu je uzeto prvih pedeset profesijskih naziva iz oglasa za posao koji su se prikazali nakon aktiviranja opcije *Zoeken 'Traži'* na spomenutom portalu na dan pretraživanja 9. 6. 2014. te prvih pedeset oglasa postavljenih na dan 9. 7. 2014. Tako je dobiven nizozemski korpus od ukupno sto profesijskih naziva iz sto oglasa za posao koji su također radi objektivnosti prikupljeni u vremenskom razmaku od mjesec dana. Ni u ovom slučaju oglasi nisu proizvoljno selektirani, već su preuzimani redom pojavljivanja na portalu s istim dvjema korekcijama kao i kod hrvatskoga korpusa: izostavljeni su isti oblici jednoga naziva koji se pojavljuju u različitim oglasima te je uziman samo jedan oglas istoga

⁹ Neki feministički pokreti zagovaraju neutralizaciju, a drugi diferencijaciju, ali koja je tendencija utjecajnija ne može se utvrditi samo na temelju literature. Ovdje je ključno da se o toj problematiki žustro raspravlja.

oglašivača. Kao i u hrvatskome primjeru uočeno je da isti poslodavac u svim svojim oglasima za posao ima jednak i dosljedan način navođenja profesijskih naziva, pa da bi se izbjegli neobjektivni rezultati, uziman je samo jedan oglas istoga oglašivača. I na nizozemskome portalu postavljeni su oglasi napisani u potpunosti na engleskom jeziku te su takvi izostavljeni iz postupka prikupljanja korpusa. U obzir su uzeti samo oglasi u potpunosti napisani na nizozemskome jeziku te oglasi u kojima je jedino profesijski naziv na engleskome, a ostatak na nizozemskome jeziku.

3.4. OPIS I KRITERIJI ANALIZE KORPUSA

Hrvatski korpus sastoji se od sto profesijskih imenica koje su na različite načine navedene u različitim oglasima za posao. Uočeno je da u nekim primjerima postoje razlike između oblika profesijskih naziva u naslovu oglasa na portalu i oblika naziva u samom tekstu oglasa koji postavlja oglašivač/poslodavac. Primjer: *plesačica u noćnom klubu (m/ž)* – naslov oglasa na portalu; *plesačica za izvođenje plesova u noćnom klubu* – naziv u tekstu oglasa. Vjerojatno je, prema tome, da je politika hrvatskoga portala *Moj Posao* da svi profesijski nazivi imaju oznaku *m/ž* (ili iznimno *m/f*) u naslovu oglasa, a sami poslodavci imaju različite načine navođenja naziva u tekstovima oglasa. Za ovu analizu uzimani su originalni oblici profesijskih naziva iz tekstova oglasa (a ne iz naslova oglasa) radi objektivnosti rezultata.

Nizozemski korpus sastoji se također od sto profesijskih imenica koje su, isto kao i u hrvatskom primjeru, u različitim oblicima navedene u oglasima za posao. Nije uočeno da na nizozemskom portalu postoji dosljedna politika označavanja profesijskih naziva kao što je to slučaj s hrvatskim portalom. Ovdje su u naslovu oglasa (većinom) navedeni nazivi u onom obliku u kojem su u originalnom tekstu oglasa.

Analiza hrvatskoga i nizozemskoga korpusa profesijskih imenica provodila se prema nekoliko kriterija i parametara:

1) Već pri prikupljanju korpusa uočeno je da postoje profesijski nazivi u hrvatskim i nizozemskim oglasima na stranom (prvenstveno engleskom) jeziku. Stoga su se profesijski nazivi najprije razvrstavali prema jezičnom kriteriju: koliko ih je na izvornom jeziku (hrvatskome jeziku u hrvatskim oglasima; nizozemskome jeziku u nizozemskim oglasima), a koliko na stranom (engleskom u oba slučaja) jeziku te koliko ima kombiniranih naziva sa sastavnicama na dvama jezicima (engleski i hrvatski u hrvatskim oglasima; engleski i nizozemski u nizozemskim oglasima).

2) Sljedeći parametar je (ne)postojanje oznake *m/ž* ili *m/f* uz hrvatske nazive te oznake *m/v* ili *m/f* uz nizozemske nazive. Oznaka *m/ž* znači *muško/žensko* u hrvatskome jeziku, *m/f* znači *male/female* na engleskome, a isto znači oznaka *m/v* (*man/vrouw*) na nizozemskome jeziku. Te oznake označavaju da se određeni naziv, odnosno oglas, odnosi i na muškarce i na žene bez obzira u kojem je obliku naveden sam profesijski naziv.

3) Hrvatski i nizozemski profesijski nazivi razvrstavali su se i prema kriteriju oblika u kojem su navedeni:

- koliko ih je navedeno samo u muškom obliku, a u jeziku postoji ravnopravan ženski parnjak
- koliko ih je navedeno samo u ženskom obliku, a postoji i muški parnjak
- koliko ih je navedeno u množinskom obliku
- koliko ih je navedeno u dva oblika (muškom i ženskom) ili je ženski sufiks dodan muškom obliku
- koliko ima primjera gdje postoji samo jedan oblik naziva u jeziku
- koliko je navedenih naziva u neutralnom obliku, a da u jeziku postoje i rodno specifični oblici (samo za nizozemski korpus).

Postoji li ženski odnosno muški parnjak u jeziku provjeravalo se za hrvatski korpus na *Hrvatskom jezičnom portalu* (dostupan na poveznici <http://hjp.novi-liber.hr/>) te u *Velikom rječniku hrvatskoga jezika* (2006) Vladimira Anića, a za nizozemski korpus na *Woordenlijst Nederlandse Taal* (dostupno na poveznici <http://woordenlijst.org/>) te u *Hrvatsko – nizozemskom rječniku* (2013) Radovana Lučića.

3.5. REZULTATI ANALIZE

U ovome poglavlju iznose se broježani rezultati analize dvaju korpusa prema ranije navedenim kriterijima, a njihova usporedba i komentari s uočenim zanimljivostima donose se u § 3.6.

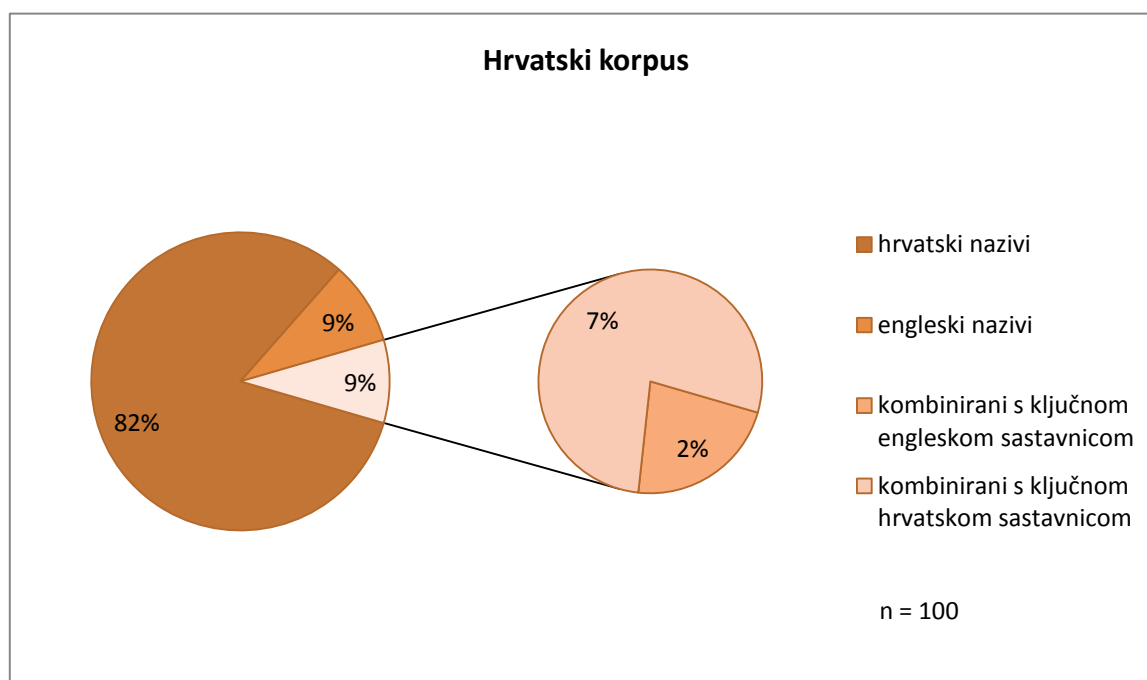
3.5.1. Hrvatski korpus

U hrvatskome korpusu od ukupno sto profesijskih naziva 82 su u potpunosti na hrvatskome jeziku ili potpuno fonološki i morfološki prilagođeni. U devet oglasa zabilježeni su nazivi u potpunosti na stranome jeziku, većina na engleskome (osam) te jedan na talijanskom, iako je ostatak oglasa napisan na hrvatskome jeziku. Postoje i oglasi napisani na hrvatskome jeziku u kojima je profesijski naziv kombiniran, odnosno jedan je njegov dio na hrvatskome, a drugi na engleskome jeziku. Takvih oglasa je devet od čega su dva s ključnom

sastavnicom (riječju koja imenuje vršitelja radnje) na engleskome jeziku, a sedam njih na hrvatskome jeziku.

Tablica 9: Primjeri profesijskih naziva iz hrvatskoga korpusa prema jezičnom kriteriju

	<i>Primjeri</i>
u potpunosti hrvatski naziv	<i>pravni savjetnik</i> <i>plesačica u noćnom klubu (m/ž)</i> <i>suradnik/suradnica za osiguranje kvalitete</i> <i>spremačica (m/ž)</i> <i>stolar (m/ž)</i>
u potpunosti engleski naziv	<i>System Administrator (m/f)</i> <i>Senior Accountant</i> <i>Recepcionist (m/f)</i> <i>Visual Merchandiser (m/ž)</i>
kombinirani naziv s ključnom hrvatskom sastavnicom	<i>Telesales predstavnik (m/ž)</i> <i>R&D razvojni inženjer</i>
kombinirani naziv s ključnom engleskom sastavnicom	<i>Java Junior Software Developer - pripravnik</i>

Slika 3: Udio profesijskih naziva iz hrvatskoga korpusa prema jezičnom kriteriju

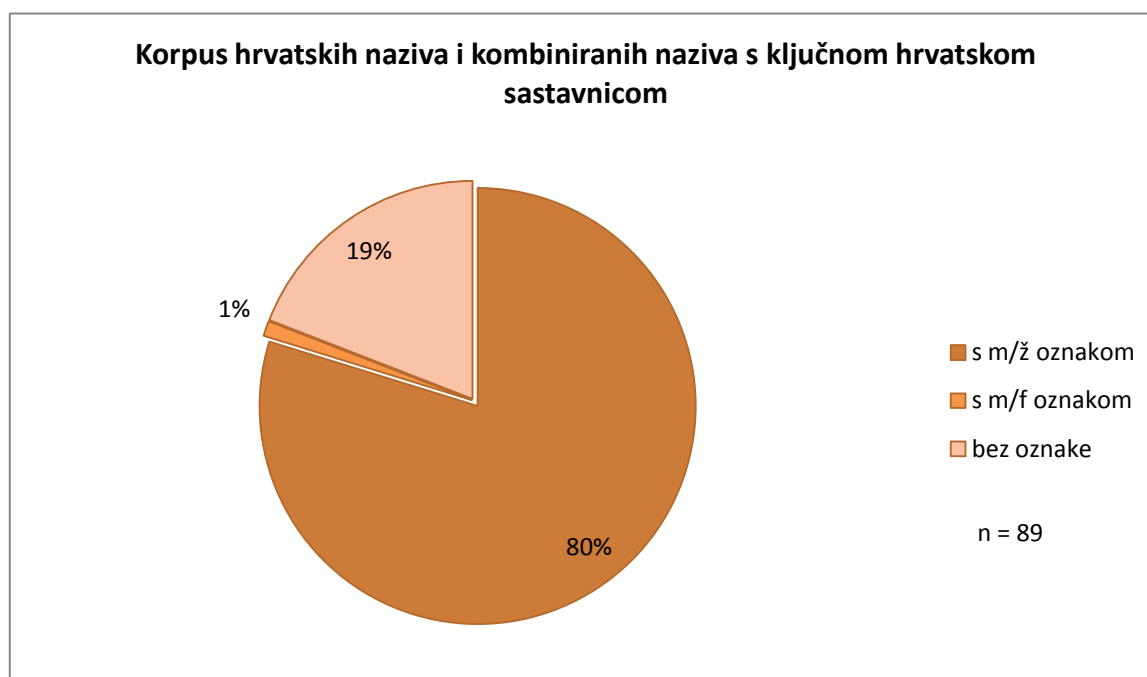
Engleski nazivi i kombinirani nazivi s ključnom engleskom sastavnicom nisu zanimljivi za ovu analizu zbog svoje prirode osim u prvom koraku: koliko ih je s oznakom *m/ž* ili *m/f*, a koliko bez nje. Od ukupno 11 takvih naziva pet (45,45%) ih ima oznaku *m/ž* te isto toliko oznaku *m/f* dok je jedan naziv (9,1%) bez ikakve oznake. Za daljnju analizu

relevantni su profesijski nazivi u potpunosti na hrvatskom jeziku (82) te kombinirani s ključnom sastavnicom na hrvatskom jeziku (sedam) što čini hrvatski korpus od 89 profesijskih naziva.

Od 89 profesijskih naziva u izdvojenome hrvatskome korpusu njih 71 (79,77%) ima oznaku *m/ž*, a samo jedan (1,12%) ima englesku oznaku *m/f*. Ostalih 17 primjera (19,1%) je bez ijedne od tih oznaka.

Tablica 10: Primjeri profesijskih naziva iz hrvatskoga korpusa prema kriteriju oznake

	<i>Primjeri</i>
s oznakom <i>m/ž</i>	<i>frizer (m/ž)</i> <i>doktorica dentalne medicine (m/ž)</i>
s oznakom <i>m/f</i>	<i>terenski prodajni predstavnik (m/f)</i>
bez oznake	<i>limar</i> <i>plesačica animatorica</i>

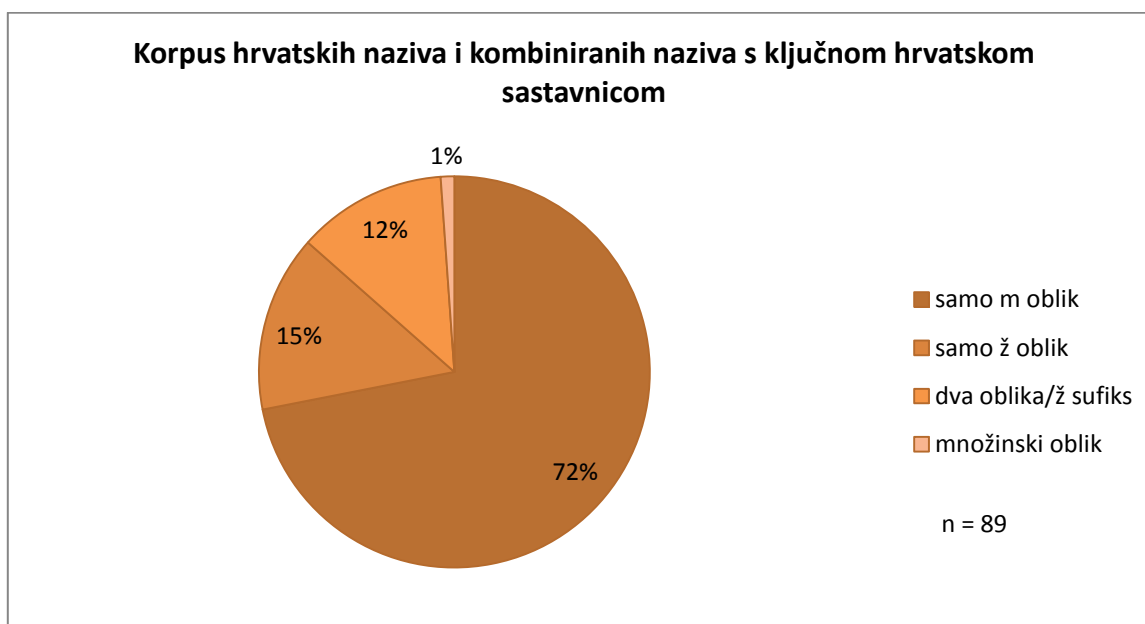
Slika 4: Udio profesijskih naziva iz hrvatskoga korpusa prema kriteriju oznake

Unutar kategorije *s oznakom m/ž*, dakle od 71 naziva u njih 56 (78,87%) naveden je samo muški oblik naziva, u 12 slučajeva (16,9%) naveden je samo ženski oblik dok je u tri primjera (4,23%) zabilježena dvostruka oznaka roda, odnosno uz oznaku *m/ž* naveden je i muški i ženski oblik naziva. U dijelu korpusa bez oznake *m/ž* (17 naziva) osam je slučajeva (8,98%) u kojima su navedena dva oblika (muški i ženski) naziva ili je dodan ženski sufiks muškom

obliku. Zabilježen je i jedan (1,12%) množinski oblik te jedan primjer (1,12%) gdje je naveden samo ženski oblik naziva bez ikakvih obilježavanja roda i sedam naziva (7,86%) samo u muškom obliku.

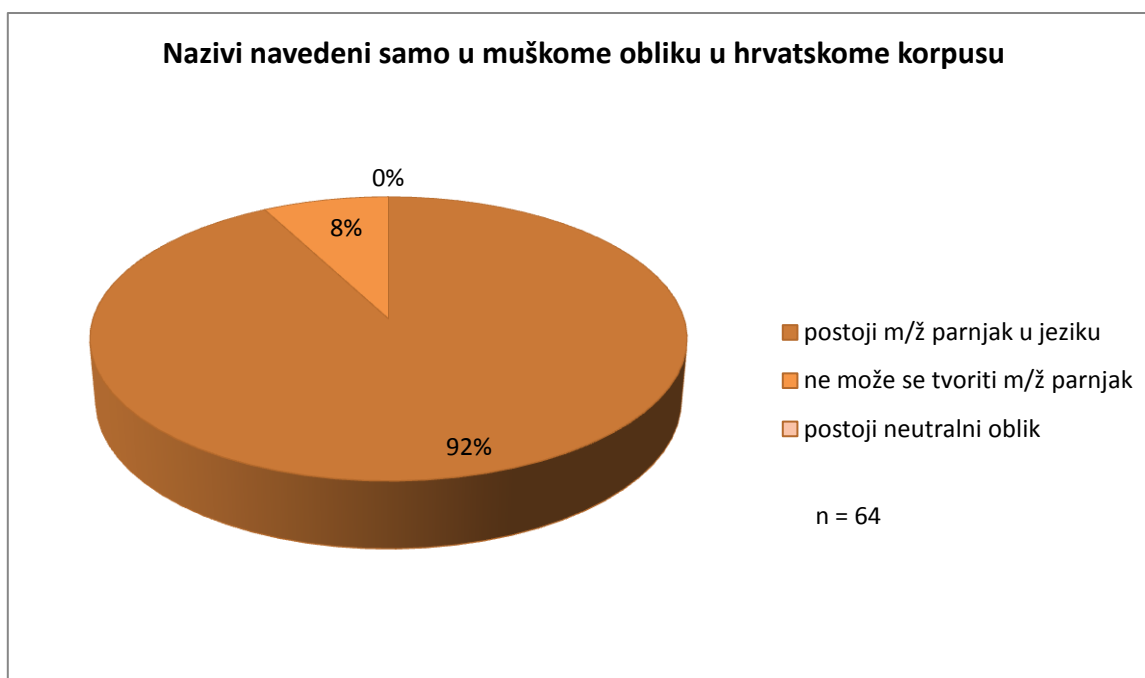
Tablica 11: Primjeri oblika profesijskih naziva iz hrvatskoga korpusa

	<i>Primjeri</i>
naveden samo muški oblik	<i>konobar (m/ž)</i> <i>KV maler</i>
naveden samo ženski oblik	<i>hostesa/domaćica na jahti (m/ž)</i> <i>plesačica animatorica</i>
navedena dva oblika/ženski sufiks	<i>magistar/magistra farmacije (m/ž)</i> <i>medicinska sestra/tehničar</i> <i>agent/ica u kontakt centru (m/ž)</i> <i>prodavač/ica</i>
naveden množinski oblik	<i>diplomirani arhitekti</i>
postoji samo jedan naziv u jeziku	<i>poslovna tajnica (m/ž)</i> <i>ronioc u gospodarstvu (m/ž)</i>

Slika 5: Udio određenih oblika profesijskih naziva iz hrvatskoga korpusa

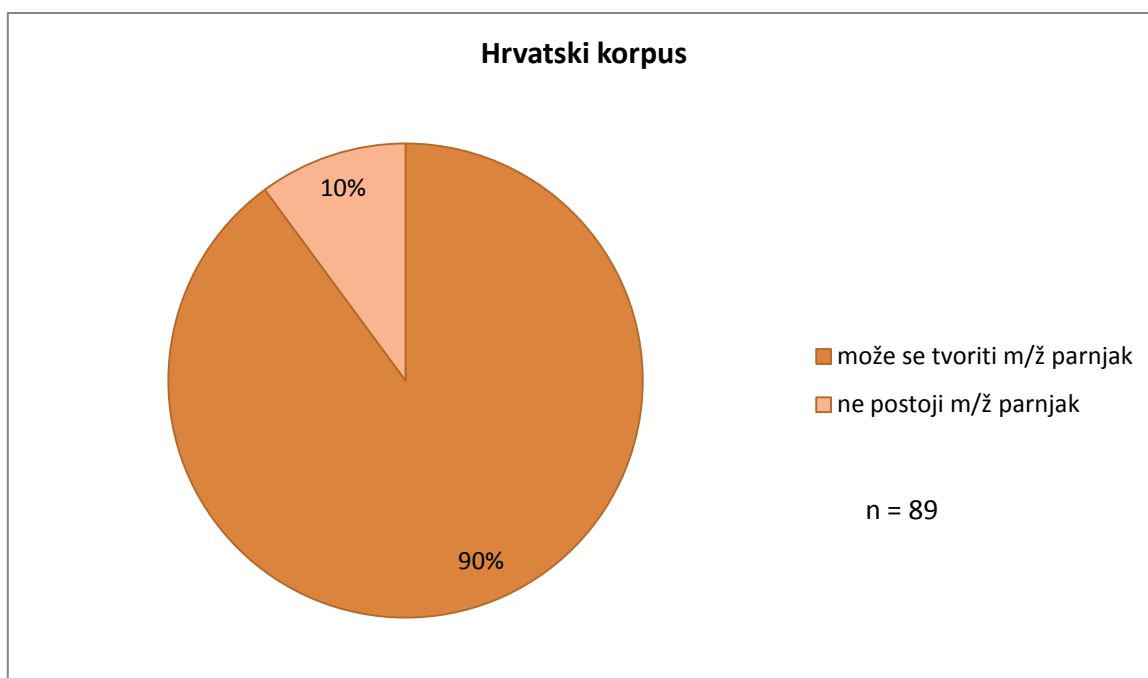
Kada se iz hrvatskoga korpusa od 89 profesijskih naziva izdvoje oni nazivi koji su navedeni samo u muškome obliku bez obzira na postojanje dodatne oznake, dobije se broj 64, odnosno 71,91%. Od tih naziva samo ih je pet, odnosno 7,81% od kojih se ne može napraviti ženski oblik, a od ostalih 92,19%, odnosno 59 naziva može se napraviti ženski parnjak, ali to u istraživanome korpusu nije napravljeno.

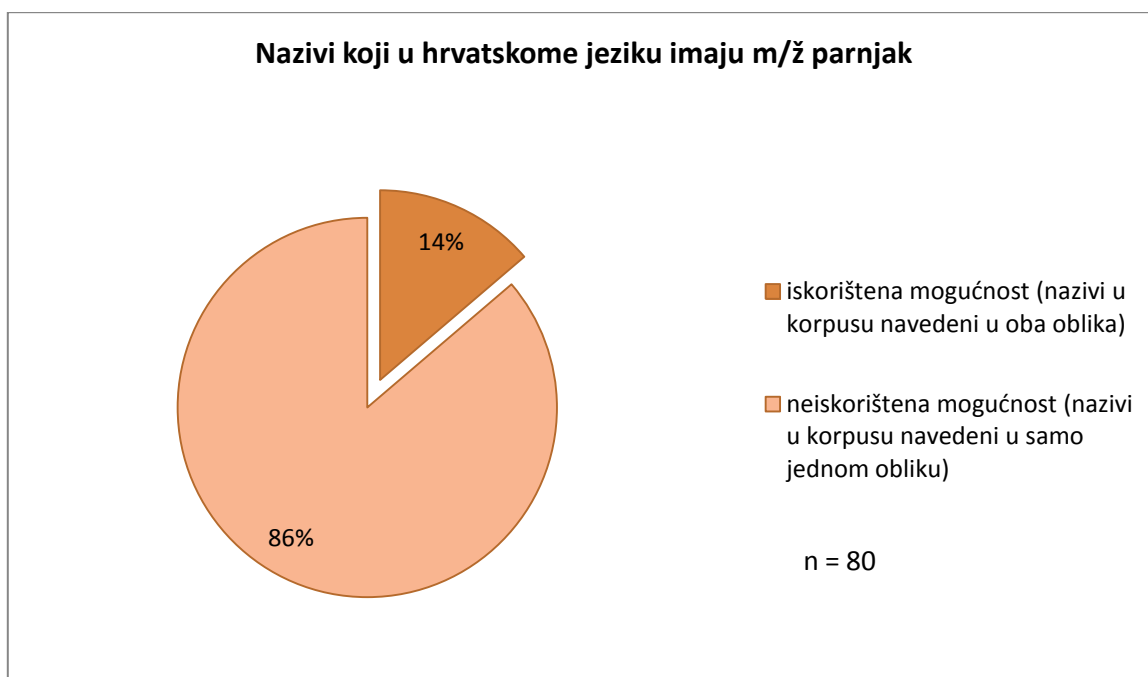
Slika 6: Udio naziva koji u jeziku mogu tvoriti m/ž parnjak i naziva koji nemaju m/ž parnjak unutar kategorije naziva koji su navedeni samo u muškome rodu u hrvatskome korpusu

Naziva koji su navedeni samo u ženskome obliku bez obzira na oznake u istom korpusu ima 13 što čini 14,61%, a od toga se u devet slučajeva (69,23%) može tvoriti muški parnjak dok u četiri primjera (30,77%) ne postoji muški oblik.

Dakle, u ukupnom korpusu od 89 naziva samo u 10,11%, odnosno devet primjera postoji samo jedan oblik profesijskog naziva u jeziku (ne može se tvoriti parnjak po spolu). U ostalih 80 primjera profesijskih naziva može se tvoriti muško-ženski parnjak, a to je napravljeno u samo 11 primjera (navedena oba oblika naziva, muški i ženski, ili gdje je dodan ženski sufiks muškome obliku bez obzira na oznake). To znači da u 89,89% slučajeva hrvatski jezik omogućava tvorbu parnjaka po spolu, a u istraživanome korpusu to je iskorišteno u samo 13, 75% naziva!

Slika 7: Potencijal jezika – udio profesijskih naziva u ukupnome hrvatskome korpusu od kojih se (ne) može tvoriti m/ž parnjak u jeziku

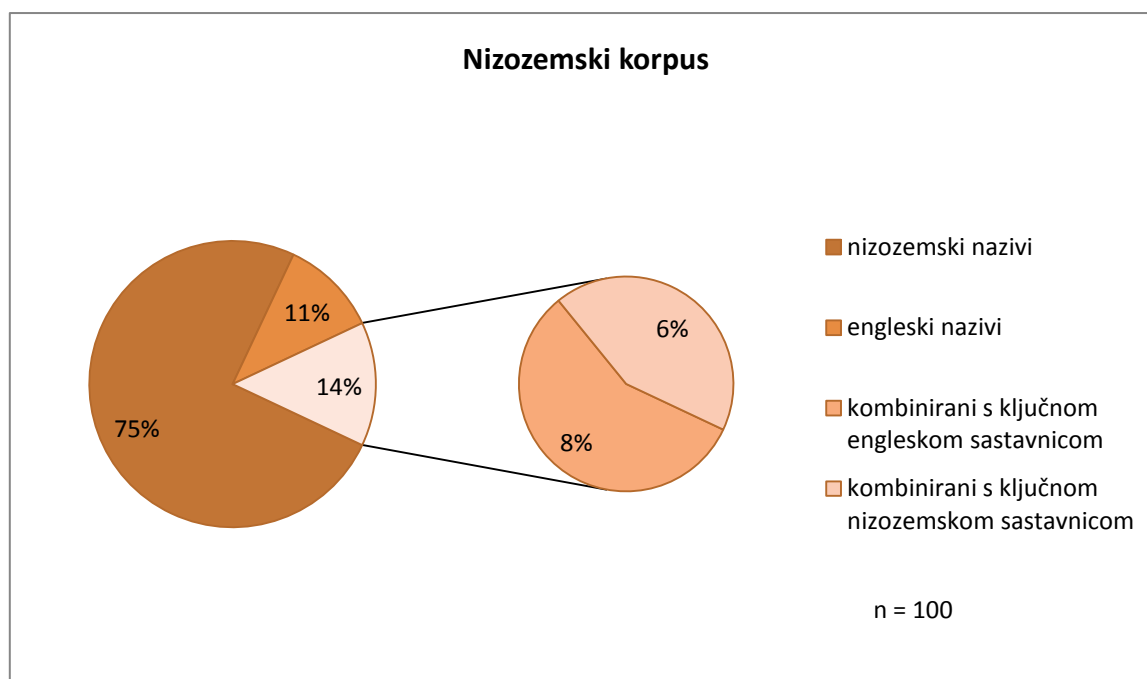
Slika 8: Iskorištenost potencijala jezika – prikaz u korpusu (ne)iskorištene mogućnosti tvorbe mocijskog parnjaka u hrvatskome jeziku

3.5.2. Nizozemski korpus

Početni nizozemski korpus čini također sto profesijskih naziva od kojih je 75 u potpunosti navedeno na nizozemskome jeziku, 11 njih je u potpunosti na engleskome jeziku dok je 14 kombiniranih naziva od čega osam s ključnom nizozemskom sastavnicom te šest s ključnom engleskom sastavnicom.

Tablica 12: Primjeri profesijskih naziva iz nizozemskoga korpusa prema jezičnom kriteriju

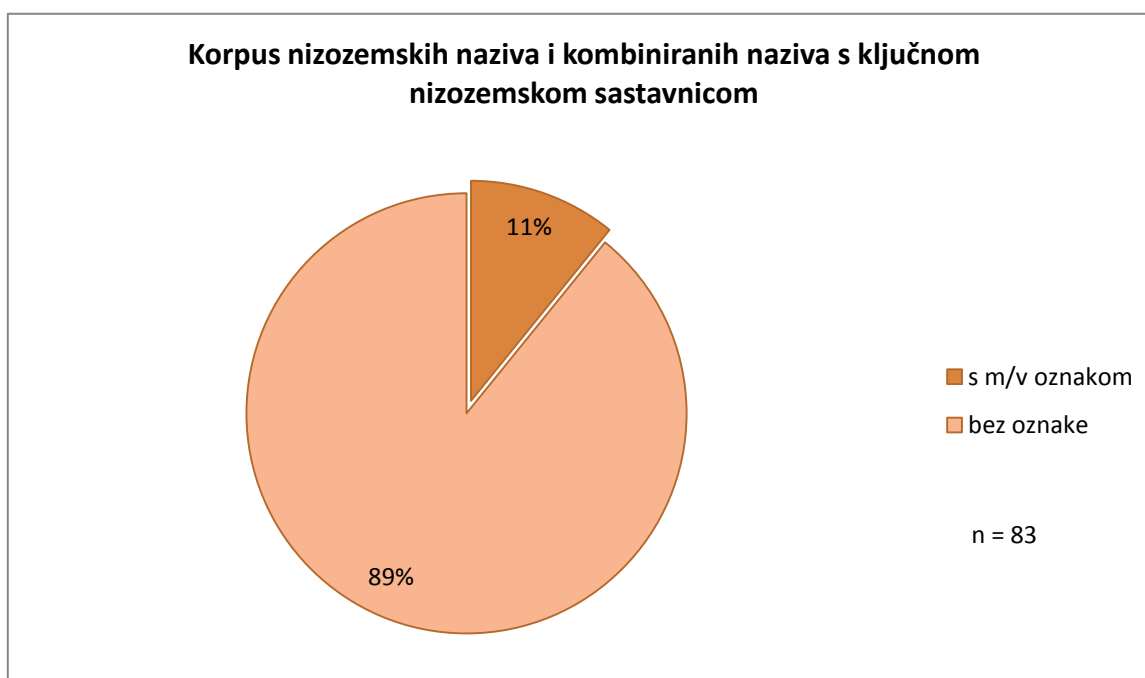
	<i>Primjeri</i>
u potpunosti nizozemski naziv	<i>comercieel administratief medewerker binnendienst</i> `uredski komercijalist' <i>advocaat</i> `odvjetnik' <i>juridisch secretaresse</i> `pravna tajnica' <i>schoonmaker m/v</i> `čistač m/ž' <i>gastvrouw/gastheer</i> `domaćica/domaćin'
u potpunosti engleski naziv	<i>Bakery Application Specialist</i> <i>Engineer</i> <i>Quality inspector m/v</i>
kombinirani naziv s ključnom nizozemskom sastavnicom	<i>Customer Relations medewerker</i> `djelatnik za odnose s kupcima' <i>Junior administrateur</i> `mlađi administrator' <i>PHP developers/programmeurs (m/v)</i> `programer'
kombinirani naziv s ključnom engleskom sastavnicom	<i>Projectmanager werktuigbouwkunde</i> <i>Hardware Engineer Elektrotechniek</i>

Slika 9: Udio profesijskih naziva iz nizozemskoga korpusa prema jezičnom kriteriju

Engleski nazivi i kombinirani nazivi s ključnom engleskom sastavnicom nisu interes ove analize. Za daljnju analizu u obzir su uzeti u potpunosti nizozemski nazivi te kombinirani nazivi s ključnom nizozemskom sastavnicom što čini izdvojeni nizozemski korpus od ukupno 83 naziva.

U korpusu od 83 profesijska naziva 10,84%, odnosno njih 9 ima oznaku *m/v* dok je ostalih 89,16% ili njih 74 bez dodatne oznake. Od devet naziva koji imaju oznaku *m/v* njih sedam u jeziku može tvoriti mocijski parnjak dok je jedan neutralan naziv i jedan naziv koji postoji samo u jednome obliku u jeziku.

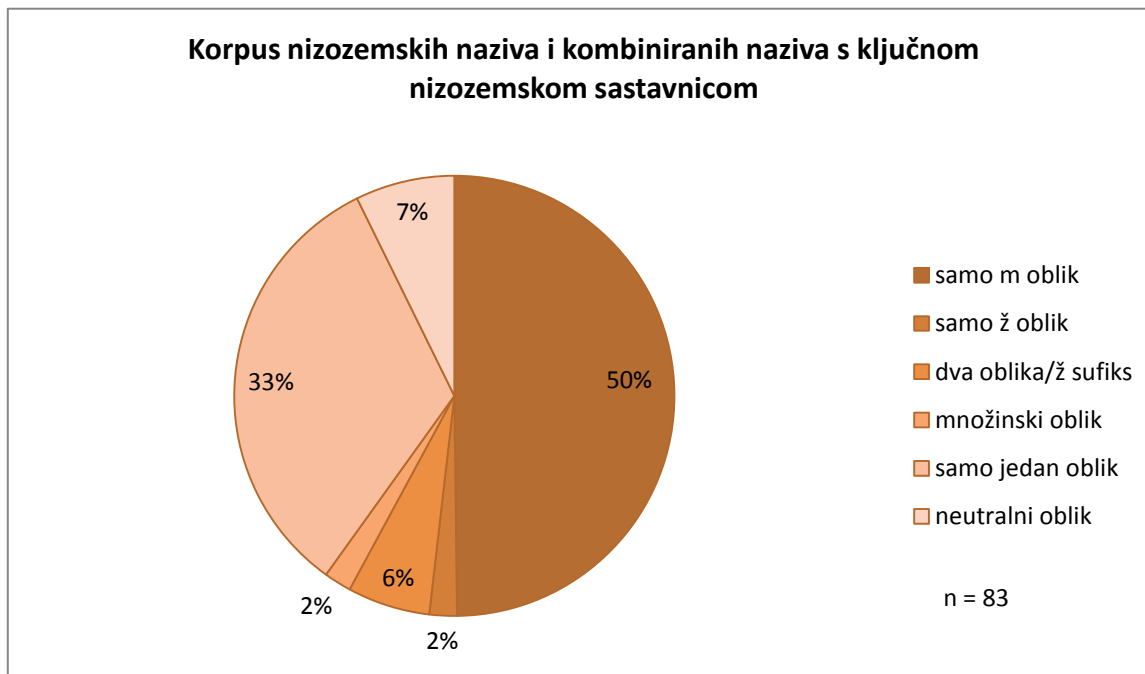

Slika 10: Udio profesijskih naziva iz nizozemskoga korpusa prema kriteriju oznake

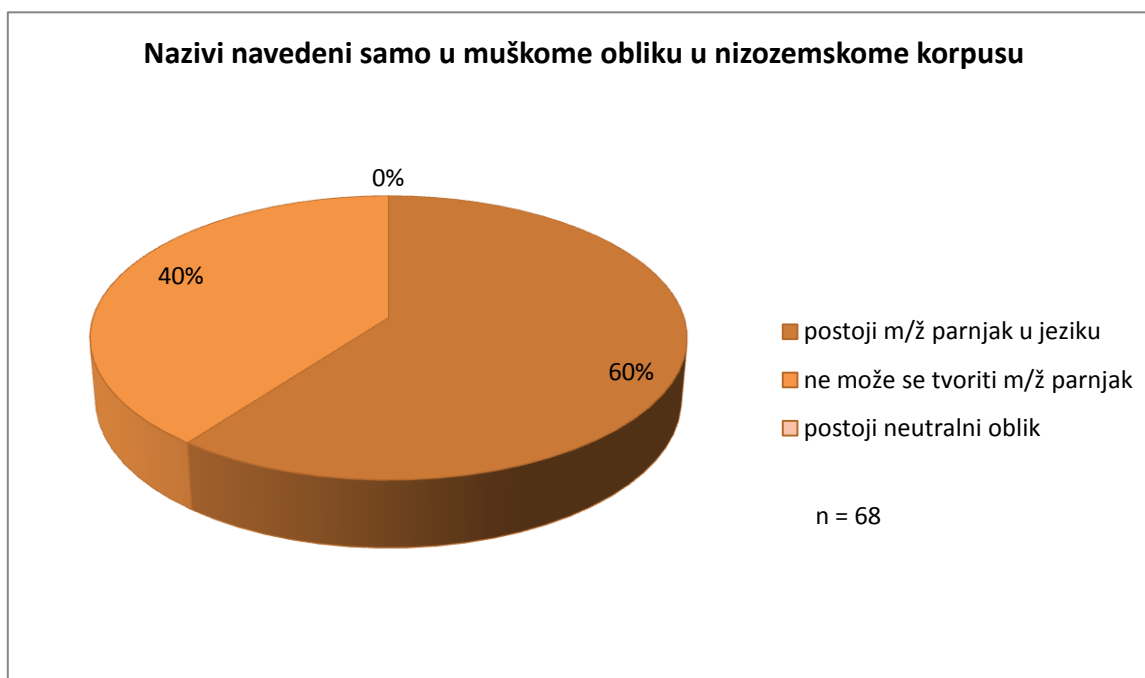
Unutar korpusa od 83 naziva, bez obzira imaju li oznaku *m/v* ili ne, pet je primjera (6,02%) u kojima su navedena dva oblika naziva (muški i ženski) ili je ženski sufiks dodan muškom obliku. Zabilježeno je 27 naziva koji u jeziku imaju samo jedan oblik (i to muški) što čini 32,53% nizozemskog korpusa te šest primjera (7,23%) u kojima je naveden posebni neutralni oblik iako u jeziku postoji i rodno specifični oblik. Množinskih oblika profesijskih naziva je dva (2,41%), a isto toliko je i naziva koji su navedeni samo u ženskom obliku dok je 41 naziv (49,40%) naveden samo u muškom obliku iako u jeziku postoji ravnopravni ženski parnjak.

Tablica 13: Primjeri oblika profesijskih naziva iz nizozemskoga korpusa

	<i>Primjeri</i>
naveden samo muški oblik	<i>Chauffeur Kraakpers</i> (m/v) `vozač kamiona za odvoz otpada' <i>hovenier</i> `vrtlar'
naveden samo ženski oblik	<i>juridisch secretaresse</i> `pravna tajnica'
navedena dva oblika/ženski sufiks	<i>gastvrouw/gastheer</i> `domaćica/domaćin' <i>receptionist(e)/host(ess)</i> `recepционер(ka)/hostesa'
naveden množinski oblik	<i>teamleiders – productieleiders</i> `voditelj tima – voditelj proizvodnje'
postoji samo jedan naziv u jeziku	<i>apotheker</i> `ljekarnik' <i>constructeur</i> `konstruktor' <i>heftruckmonteur</i> `serviser viličara' <i>magazijnchef</i> `upravitelj skladišta'
naveden neutralni oblik	<i>brandwacht</i> `*vatrogasno osoblje' <i>huishoudelijke hulp (thuiszorg)</i> (m/v) `pomoć u kućanstvu m/ž' <i>verpleegkundige in de wijk</i> `medicinska sestra u distriktu'

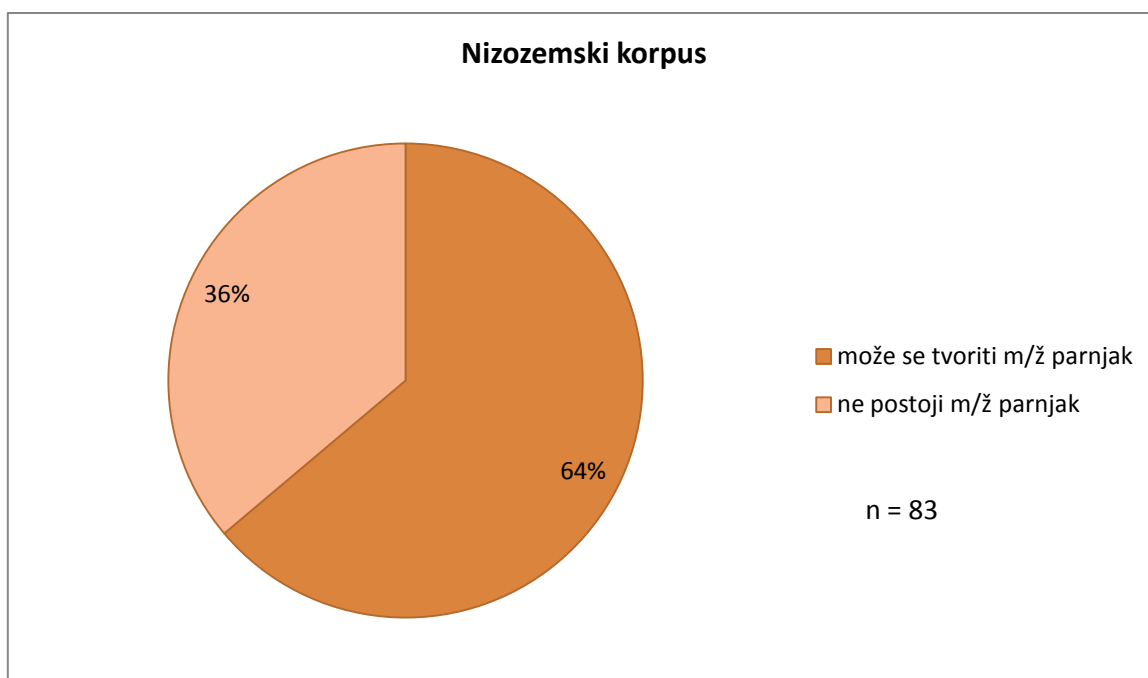
Slika 11: Udio određenih oblika profesijskih naziva iz nizozemskoga korpusa

Naziva koji su navedeni samo u muškome obliku uključujući i nazive koji u nizozemskome jeziku postoje samo u jednom (muškom) obliku u nizozemskome korpusu je ukupno 68 što čini 81,93% korpusa. Od toga je 60% naziva za koje postoji m/ž parnjak u jeziku, a 40% je naziva od kojih se ne može tvoriti parnjak po spolu. Za nazive koji su u promatranome korpusu navedeni u muškome obliku ne postoji dodatni neutralni oblik u jeziku.

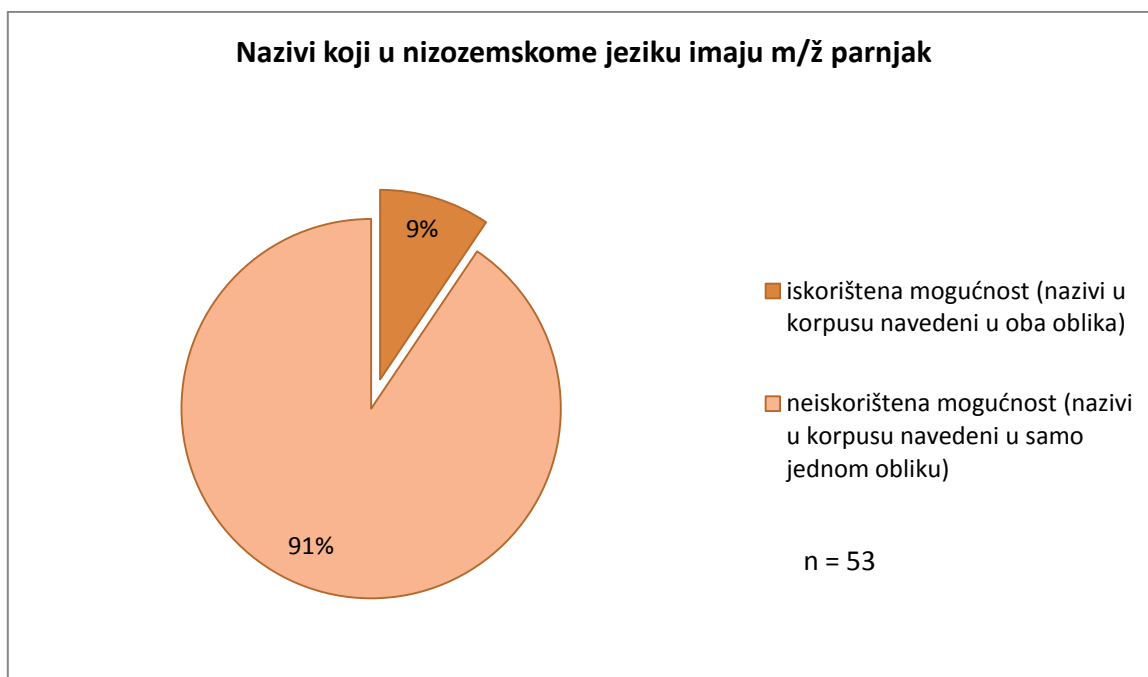

Slika 12: Udio naziva koji u jeziku mogu tvoriti m/ž parnjak i naziva koji nemaju m/ž parnjak unutar kategorije naziva koji su navedeni samo u muškome rodu u nizozemskome korpusu i koji postoje samo u jednom (muškom) obliku u nizozemskome jeziku

Od ukupno 83 profesijska naziva u nizozemskome korpusu od njih 53 može se tvoriti parnjak po spolu, a u samo 30 slučajeva parnjak po spolu nije moguće napraviti. To čini omjer 63,85% u korist dvojnih oblika i 36,15% naziva bez parnjaka u nizozemskome jeziku. Od 53 naziva koji imaju parnjak u jeziku u samo pet slučajeva u korpusu je iskorištena ta mogućnost tvorbe što čini malih 9,44% prema 90,56% primjera u kojima mogućnost tvorbe mocijskog parnjaka nije iskorištena!

Slika 13: Potencijal jezika – udio profesijskih naziva u ukupnome nizozemskome korpusu od kojih se (ne) može tvoriti m/ž parnjak u jeziku

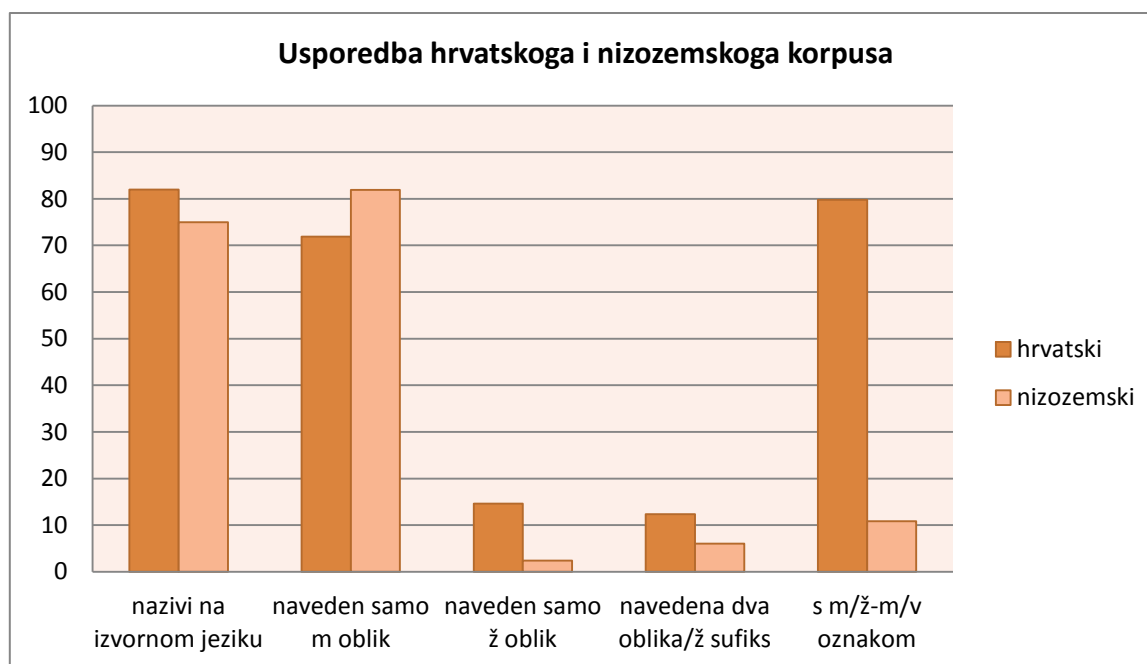

Slika 14: Iskorištenost potencijala jezika – prikaz u korpusu (ne)iskorištene mogućnosti tvorbe mocijskog parnjaka u nizozemskome jeziku

3.6. DISKUSIJA

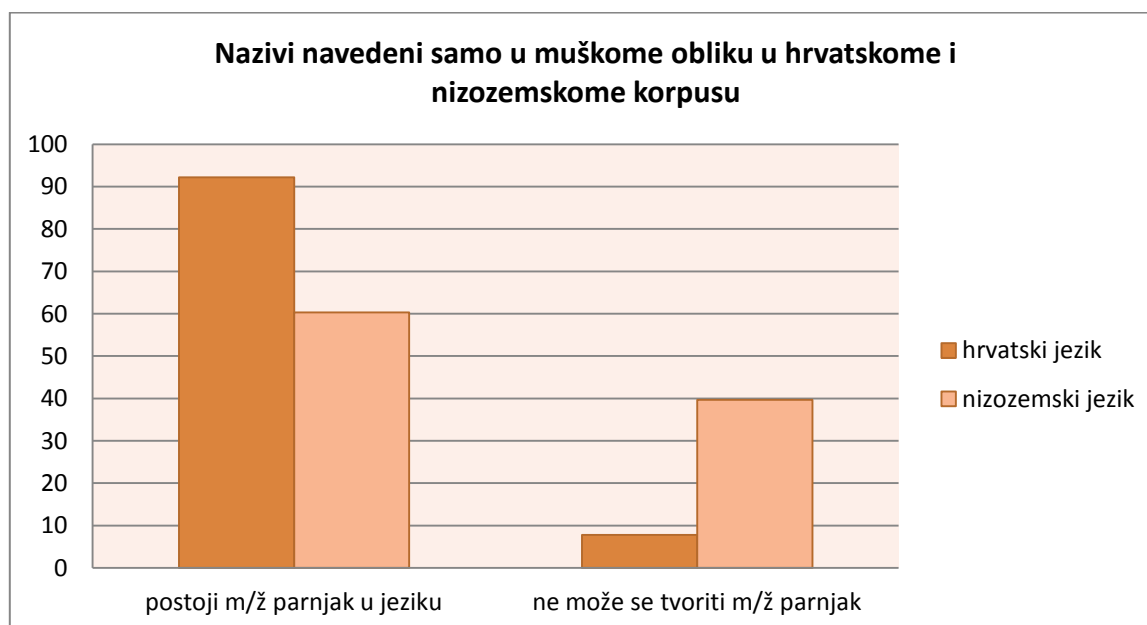
Usporedimo li rezultate analize hrvatskoga i nizozemskoga korpusa (*Slika 15*), dobit ćemo zanimljivu sliku razlika u gotovo svim istraživanim kategorijama. Najveća je sličnost dobivenih rezultata u broju naziva koji su na izvornome (hrvatskome ili nizozemskome) jeziku, što je bilo očekivano. Logično je da je većina naziva u hrvatskome korpusu na hrvatskome jeziku te najveći broj profesijskih imenica iz nizozemskoga korpusa na nizozemskome jeziku. S druge strane, uočen je trend korištenja stranih, prvenstveno engleskih, naziva i u hrvatskome i u nizozemskome korpusu i to najviše za označavanje zanimanja u informatičkoj branši (*Web Developer, frontend i backend developer*), menadžmentu (*Category manager, Casemanager*), inženjerstvu (*Lead Mechanical Engineer*). Ni u tome segmentu nema većih razlika između hrvatskoga i nizozemskoga korpusa. Zanimljivo je da su u promatranome nizozemskome korpusu svi nazivi za inženjera isključivo na engleskome jeziku (*engineer*), a nema niti jednoga primjera istoznačnoga nizozemskoga oblika *ingenieur*.

Najveća razlika zabilježena je u kategoriji *s oznakom m/ž*, odnosno *s oznakom m/v* pri čemu je u hrvatskome korpusu više od sedam puta više naziva s oznakom *m/ž* nego u nizozemskome s oznakom *m/v*. Oko šest puta više je hrvatskih naziva koji su navedeni samo u ženskome obliku od nizozemskih naziva u ženskome obliku. Mnogo manja je razlika između hrvatskih i nizozemskih naziva navedenih samo u muškome rodu. Hrvatskih je nešto manje u odnosu na nizozemske, a razlog može biti što su u tu kategoriju ubrojeni i nazivi koji u svakome jeziku postoje samo u jednom (muškom) obliku, a u nizozemskome jeziku takvih je naziva više. Još jedna kategorija u kojoj je više naziva u hrvatskome nego u nizozemskome jesu nazivi navedeni u dva oblika (muškom i ženskom) ili je muškom obliku dodan ženski sufiks. Takvih je naziva u hrvatskome korpusu dvostruko više nego u nizozemskome korpusu. Jedina kategorija u kojoj ima značajno više nizozemskih nego hrvatskih naziva su oni nazivi koji u jeziku postoje samo u jednome obliku. Tu ima trostruko više nizozemskih profesijskih naziva. Hrvatski i nizozemski rezultati unutar kategorije neutralni nazivi ne mogu se uspoređivati iz jednostavnoga razloga što neutralnih oblika kakvi postoje u nizozemskome jeziku u tome značenju i obliku nema u strukturi hrvatskoga jezika (npr. *verpleegkundige* 'zajednički naziv za medicinsku sestru i medicinskog tehničara').

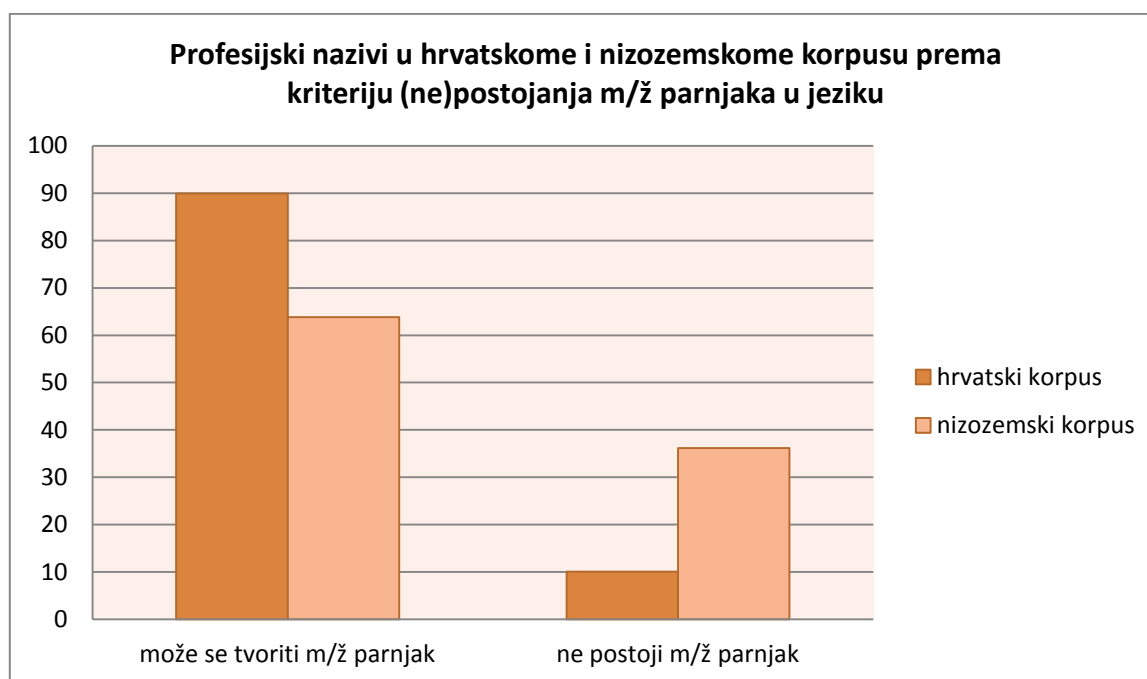
Slika 15: Usporedba rezultata analize hrvatskoga i nizozemskoga korpusa

Ako usporedimo profesijske nazive koji su navedeni samo u muškome obliku u hrvatskome i nizozemskome korpusu (*Slika 16*), zapažamo da je u oba korpusa mnogo više naziva od kojih se može tvoriti muško-ženski parnjak nego onih za koje ne postoji parnjak u jeziku. U hrvatskome je korpusu oko 30% više naziva koji imaju parnjak u odnosu na nizozemski korpus, dok je u nizozemskome korpusu znatno više naziva koji nemaju muško-ženski parnjak u jeziku u odnosu na hrvatski korpus.

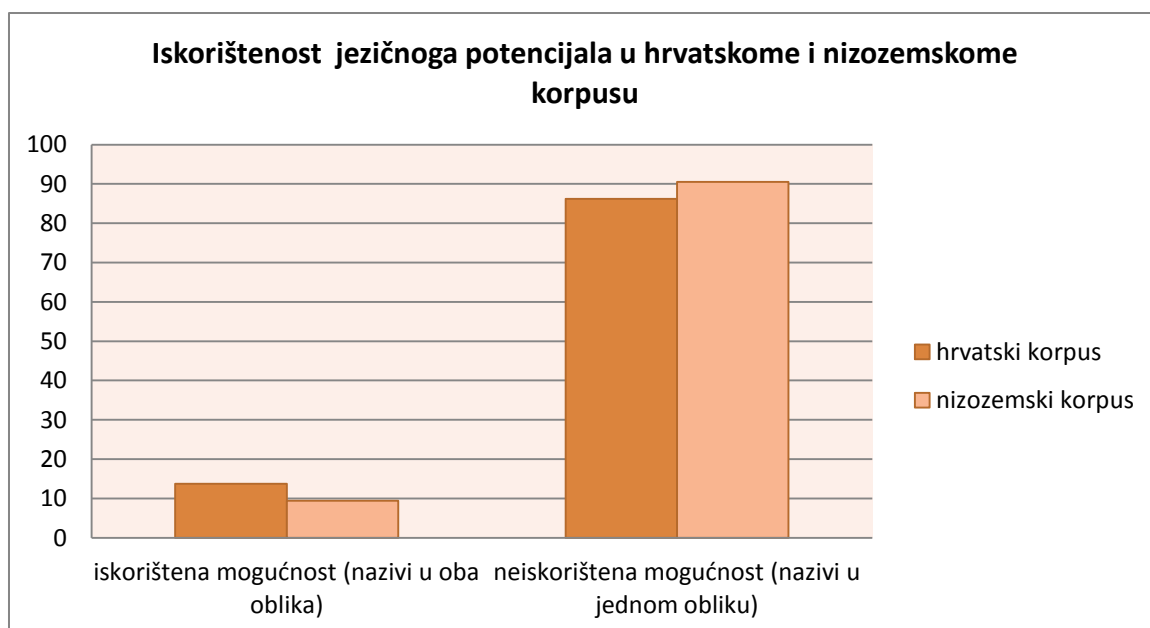
Slika 16: Usporedba naziva navedenih samo u muškome rodu u hrvatskome i nizozemskome korpusu

U ukupnim korpusima koje čine 89 hrvatskih naziva i 83 nizozemska naziva u većini slučajeva može se tvoriti parnjak po spolu: u hrvatskome korpusu u 90% primjera, a u nizozemskome u oko 60% slučajeva. U kategoriji nepostojanja muško-ženskoga parnjaka u ukupnome nizozemskome korpusu znatnije je više naziva (36,15%) nego u hrvatskome korpusu (10,11%). U hrvatskome korpusu od ukupno 89 naziva od njih 80 može se napraviti parnjak po spolu, a za samo devet naziva ne postoji mocijski parnjak uobičajen u hrvatskome jeziku što pokazuje da hrvatski jezik u području profesijskih naziva u pravilu omogućuje rodnu ravnopravnost. U nizozemskome korpusu od ukupno 83 naziva za njih 53 postoji ženski oblik u jeziku, a 30 naziva u nizozemskome jeziku ne može tvoriti mocijski parnjak po spolu.

Slika 17: Usporedba hrvatskoga i nizozemskoga korpusa prema kriteriju (ne)postojanja m/ž parnjaka

Najzanimljivija i najindikativnija je sljedeća usporedba iskorištenosti jezičnoga potencijala za ravnopravno označavanje muškaraca i žena (*Slika 18*): i u hrvatskome i u nizozemskome korpusu gotovo je 90% primjera u kojima nije iskorištena mogućnost mocijske tvorbe parnjaka po spolu, odnosno nazivi su navedeni u samo jednom (najčešće muškom) obliku. Jezik ograničava ravnopravnost u samo oko 10% primjera u oba korpusa tako što ne omogućava mocijsku tvorbu.

Slika 18: Usporedba iskorištenosti jezičnoga potencijala u hrvatskome i nizozemskome korpusu

Tablica 14: Primjeri profesijskih naziva iz hrvatskoga i nizozemskoga korpusa od kojih se mogu napraviti mocijski parnjaci i njihovi mocijski parnjaci

<i>hrvatski korpus</i>		<i>nizozemski korpus</i>	
NAZIV IZ KORPUSA	MOCIJSKI PARNJAK	NAZIV IZ KORPUSA	MOCIJSKI PARNJAK
<i>administrator</i>	administratorica	<i>Adviseur Financieel Beheer</i>	Adviseuse Financieel Beheer
<i>dentalni tehničar</i>	dentalna tehničarka	<i>advocaat</i>	advocate
<i>direktor službe upravljanja rizicima</i>	direktorica službe upravljanja rizicima	<i>agrarisch medewerker</i>	agrarisch medewerkster
<i>doktorica dentalne medicine</i>	doktor dentalne medicine	<i>applicatiebeheerder</i>	applicatiebeheerster
<i>fotograf</i>	fotografkinja	<i>Assistent Bedrijfsleider</i>	Assistente Bedrijfsleider
<i>frizer</i>	frizerka	<i>boekhouder</i>	boekhoudster
<i>glavni istražitelj</i>	glavna istražiteljica	<i>buschauffeur</i>	buschauffeuse
<i>knjigovođa</i>	knjigovotkinja	<i>diëtist</i>	diëtiste
<i>mlađi blagajnik</i>	mlađa blagajnica	<i>docent Engels</i>	docente Engels
<i>odvjetnik</i>	odvjetnica	<i>GZ-psycholoog</i>	GZ-psychologe
<i>razvojni inženjer</i>	razvojna inženjerka	<i>hovenier</i>	hovenierster
<i>samostalni kuhar</i>	samostalna kuharica	<i>inkoper</i>	inkoopster
<i>tehnički crtač</i>	tehnička crtačica	<i>jurist</i>	juriste
<i>urednik engleskog jezika</i>	urednica engleskog jezika	<i>hulpkok</i>	hulpkokkin
<i>veterinar</i>	veterinarka	<i>tekenaar</i>	tekenaarster

Stanje u uporabnoj situaciji koje pokazuje razlike između hrvatske i nizozemske prakse ne odražava situaciju u teorijskome dijelu u kojem oba jezika nude slične mogućnosti (jedina prava razlika je što u hrvatskome jeziku ne postoje dodatni neutralni nazivi u tom smislu kao u nizozemskome jeziku).

Navedeno je, a i iz *Slike 15* vidljivo, da je uz hrvatske nazive daleko više oznaka *m/ž* koje upućuju da se naziv odnosi i na muškarce i na žene te da je isto tako više hrvatskih naziva koji su navedeni u ženskom obliku ili u dva oblika (muškom i ženskom) nego što je to slučaj s nizozemskim nazivima. S druge strane, u nizozemskome korpusu je više naziva koji postoje u jeziku u samo jednom obliku, a uz to postoje i neutralni nazivi koji označavaju osobe oba spola (a uz njih postoje i rodno specifični oblici u jeziku) kakvih u tome smislu nema u hrvatskome jeziku. Neki kritičari rekli bi da je rodna ravnopravnost izraženija u nizozemskome korpusu, odnosno da je ravnopravnije upotrebljavati neutralne nazive za označavanje i muškaraca i žena, dok bi drugi rekli da je ravnopravnije upotrebljavati dva različita spolno specifična oblika profesijskoga naziva, a treći bi se pitali je li dovoljno jednom obliku (bilo on muški ili ženski) dodati oznaku *m/ž* ili *m/v* kako bi se zadovoljila forma ravnopravnosti. Već je ranije iznesen stav da je potpuna ravnopravnost jedino dosljedno upotrebljavanje i muškoga i ženskoga oblika. Prema tome i prema prikazanim rezultatima ta ravnopravnost prisutnija je u hrvatskome korpusu nego u nizozemskome iako niti u hrvatskome korpusu nije na zadovoljavajućoj razini. To znači da je potencijal jezika za izražavanje rodne ravnopravnosti mnogo veći nego što je to iskorišteno u promatranome hrvatskome korpusu.

Iako nizozemski zakon možda eksplicitnije od hrvatskoga propisuje obavezu jasnoga navođenja da se oglas za posao odnosi i na muškarce i na žene, činjenica jest da su takvi primjeri u nizozemskome korpusu rjeđi nego u hrvatskome. Samo je šest posto nizozemskih naziva (od ukupno 83 naziva) navedeno u dva oblika. Deset posto ih je s oznakom *m/v*, a od šest neutralnih oblika samo jedan ima tu oznaku. S oznakom je i jedan naziv koji postoji samo u jednome obliku u jeziku. S druge strane, u hrvatskome je korpusu samo devet (od ukupno 89 analiziranih) naziva koji ni na kakav način ne označavaju da se ravnopravno odnose na oba spola. Prema tim podacima u hrvatskome se analiziranome korpusu češće poštuje zakonski propis nego u nizozemskome. S druge strane, može se postaviti pitanje radi li se u nizozemskome slučaju o pukom nepoštivanju zakona ili je struja neutralizacije toliko ukorijenjena u upotrebi da je ni zakonska odredba ne može poništiti.

Još uvijek u svijetu rada, iako manje nego prije, postoji podjela poslova na muške i ženske. Unatoč tome, u istraživanom hrvatskome korpusu zabilježeni su primjeri u kojima se uz naziv tipično muškoga zanimanja dodaje oznaka *m/ž* (17) koja omogućava i ženama da se prijave za određeni posao iako je to malo vjerojatno. Takav način označavanja može se pripisati praksi na portalu na kojem su oglasi objavljeni i/ili zakonskoj odredbi koja propisuje rodnu ravnopravnost u oglasima za posao.

- (17) *stolar (m/ž)*
 tokar (m/ž)
 viličarist (m/ž)
 zavarivač (m/ž)
 zaštitar (m/ž)

U nizozemskome korpusu nema toliko takvih primjera najviše zato što je svega devet naziva s oznakom *m/v* od čega se mogu izdvojiti primjeri prema analogiji s navedenim hrvatskim primjerima: *Chauffeur Kraakpers (m/v)* 'vozač kamiona za odvoz otpada', *technisch assistent electro m/v* 'elektrotehnički pomoćnik'.

Zanimljivo je da su u hrvatskome korpusu i zanimanja koja se smatraju tipično ženskim prema uobičajenim društvenim shvaćanjima u većini oglasa navedena u muškome obliku uz oznaku *m/ž* (18), ali ima i primjera gdje se navode u ženskome obliku (*kozmetičarka m/ž*). Još je zanimljivije da se u nizozemskome korpusu nazivi za tipično ženske poslove navode većinom u neutralnome obliku (19) ili u muškome obliku (*schoonmaker* 'čistač').

- (18) *frizer (m/ž)*
 kozmetičar/maser (m/ž)
- (19) *huishoudelijke hulp* 'ispomoć u kućanstvu'
 kraamverzorgende '*patronažno osoblje'
 verpleegkundige 'medicinske sestre i tehničari'

Da ne postoji jedinstvena praksa navođenja profesijskih naziva ni u hrvatskome ni u nizozemskome korpusu pokazuje primjer (20) gdje se isti profesijski naziv u različitim oglasima navodi u različitim oblicima.

- (20) *konobar (m/ž)*
konobarica (m/ž)
KV konobar ili konobarica
- schoonmaakmedewerker m/v `djelatnik za čišćenje`*
schoonmaker `čistač`
schoonmaker m/v `čistač m/ž`

Tezu da je praksa hrvatskoga portala *Moj Posao* takva da se svim profesijskim nazivima bez obzira u kojem obliku bili dodaje oznaka *m/ž* potkrepljuju i primjeri (21) gdje se na dva načina u jednome nazivu obilježavaju muški i ženski rod, uz dva oblika naziva ili uz ženski sufiks dodaje se još i oznaka.

- (21) *agent/ica u kontakt centru (m/ž)*
magistar/magistra farmacije (m/ž)

Istoj tezi u prilog, ili pak zakonskoj odredbi da se uvijek u oglasu jasno mora označiti da se mogu prijaviti i muškarci i žene, ide i činjenica da su u hrvatskome korpusu tipično ženskim poslovima koje obavljaju gotovo isključivo samo žene dodane oznake *m/ž*. One označavaju da se uz žene mogu za taj posao prijaviti i muškarci iako je malo vjerojatno da bi se to moglo dogoditi u slučaju navedenih primjera (22).

- (22) *spremačica (m/ž)*
sobarica/čistačica (m/ž)
hostesa/domaćica na jahti (m/ž)
plesačica u noćnom klubu (m/ž)

Zanimljivo je uočiti kojim kategorijama zanimanja pripadaju nazivi koji su u hrvatskome korpusu navedeni u ženskome obliku (23). Najviše je zanimanja srednje i niže stručne spreme dok je samo jedan naziv u ženskome obliku za označavanje zanimanja visoke stručne spreme. Za ostala zanimanja visoke stručne spreme koja ravnopravno obnašaju danas i muškarci i žene korišteni su muški oblici (*direktor, odvjetnik, veterinar*).

- (23) visoka stručna sprema: *doktorica dentalne medicine*;
srednja stručna sprema: *konobarica, kozmetičarka, medicinska sestra, poslovna tajnica, suradnica za pružanje podrške klijentima*;
niža stručna sprema: *pomoćna radnica u kuhinji, sobarica/čistačica, spremačica*;
tipično ženski posao: *hostesa/domaćica na jahti, plesačica animatorica*.

U nizozemskome su korpusu u ženskome obliku navedena samo dva naziva: *receptioniste* 'recepconerka' i *juridisch secretaresse* 'pravna tajnica' koja oba pripadaju srednjoj stručnoj spremi. Hrvatski naziv *tajnica* i nizozemski ekvivalent *secretaresse* imaju u tome ženskome obliku specifično značenje koje se razlikuje od značenja muškoga oblika *tajnik/secretaris* pa se za muškarce koji obavljaju tajnički posao upotrebljavaju drugi nazivi. U hrvatskome korpusu zabilježen je takav primjer *tajnica/računovođa (m/ž)*. Zanimljiva je i formulacija *pomoćna tajnica – student (m/ž)*. Osnovni naziv naveden je u ženskome obliku jer takav ima ovdje traženo značenje, ali mu je dodana dodatna obavijest u muškome obliku (*student*) iako takve poslove najčešće obavljaju žene, a uz to na kraju stoji i oznaka *m/ž* koja označava da se odnosi i na muškarce i na žene što cijelu formulaciju čini simptomatičnom.

Unatoč tome što postoje rodno specifični oblici naziva u nizozemskome jeziku u analiziranome korpusu upotrebljavaju se novi neutralni nazivi kako bi se jednim terminom označili i muškarci i žene (24). Simptomatično je što je većina tih neutralnih oblika zamijenila uobičajene ženske oblike naziva, a samo jedan neutralni oblik upotrijebljen je umjesto uobičajenoga muškoga oblika.

(24)	<i>brandwacht</i>	umjesto	<i>brandweerman</i> 'vatrogasac'
	<i>huishoudelijke hulp</i>	umjesto	<i>werkster</i> 'spremačica'
	<i>kraamverzorgende</i>	umjesto	<i>kraamverzorgster</i> 'patronažna sestra'
	<i>verpleegkundige</i>	umjesto	<i>verpleegster</i> 'medicinska sestra'

Ako se u nizozemskome korpusu zbroje nazivi navedeni samo u muškome obliku, nazivi koji postoje samo u jednome obliku (muškome) u nizozemskome jeziku te neutralni nazivi, dobije se broj od 74, odnosno 89% naziva koji u navedenome obliku ne izražavaju muško-žensku distinkciju. Upravo takvu tendenciju u suvremenome nizozemskome jeziku zagovaraju pristaše neutralizacije koja je, prema iznesenim podacima, u većini nizozemskoga korpusa provedena. Takva situacija u upotrebi profesijskih naziva može se povezati s drugim

rastućim trendom u nizozemskome jeziku, a to je sve manje razlikovanje muškoga i ženskoga roda *de*-imenica koje označuju nešto neživo.

U mnogo primjera nizozemskoga korpusa pojavljuje se riječ *medewerker* 'djelatnik, zaposlenik' kao samostalna riječ kojoj je dodan pridjev ili neka druga riječ s kojom zajedno čini naziv zanimanja ili pak kao dio jedinstvenoga naziva (25). Velika učestalost takvoga oblika može se tumačiti namjerom oglašivača da izbjegne upotrebu rodno specifičnih oblika naziva, odnosno da upotrijebi rodno neutralan izraz, iako je i sam oblik *medewerker* muškoga roda te se od njega može napraviti ženski oblik *medewerkster* što pokazuje posljednji primjer. Drugi razlog može biti jednostavno nepostojanje jednočlanoga naziva za određeno zanimanje.

- (25) *agrarisch medewerker* 'poljoprivredni tehničar'
 algemene medewerker codering 'djelatnik na poslovima kodiranja'
 productiemedewerker 'djelatnik u proizvodnji'
 marketing medewerker 'djelatnik u marketingu'
 pedagogisch medewerker 'pedagoški suradnik'
 huishoudelijk medewerker 'pomoć u kućanstvu'
 schoonmaakmedewerker m/v 'djelatnik za čišćenje m/ž'
 servicemedewerk(st)er 'djelatnik u službi za korisnike'

U hrvatskome korpusu nije uočena tolika učestalost jednoga izraza, ali ima primjera u kojima se pojavljuju općeniti izrazi za imenovanje nekoga zanimanja (26) koji samo uz ostale sastavnice naziva daju potpunu informaciju o zanimanju. U većini slučajeva navedeni su u muškome rodu (a mogu biti i u ženskome), a uz gotovo sve nazive dolazi oznaka *m/ž* bez obzira u kojem su obliku.

- (26) *djelatnik za obračun plaće i administraciju (m/ž)*
 informatički savjetnik u odjelu razvoja i projektiranja (m/ž)
 medicinski suradnik (m/ž)
 pomoćna radnica u kuhinji (m/ž)
 pripravnik (m/ž) u marketingu
 produktni specijalist za medicinsku opremu (m/ž)
 suradnica (m/ž) za pružanje podrške klijentima
 telesales predstavnik (m/ž)
 voditelj odjela rezervacija i korisničke podrške (m/ž)
 zamjenik direktora (ž/m)

zaposlenik u pripremi proizvodnje (m/ž)

Rodne razlike u promatranome području profesijskih naziva očituju se na nekoliko razina:

- ženski su oblici u oba korpusa u manjini iako se u većini slučajeva mogu ravnopravno tvoriti, odnosno muški oblici naziva dominiraju;
- u oba je korpusa neznatan broj naziva koji su istodobno navedeni u oba oblika (muškome i ženskome);
- čak i za tipično ženske poslove u hrvatskome se korpusu većinom navode nazivi u muškome obliku, a u nizozemskome se ženski nazivi zamjenjuju neutralnim nazivima;
- ženski nazivi navedeni su većinom za poslove niže i srednje stručne spreme u hrvatskome korpusu ili u nizozemskome korpusu jer u tome obliku imaju specifično značenje;
- u nizozemskome je korpusu većina naziva čak i bez oznake *m/v* koja bi trebala osigurati ravnopravno označavanje oba spola bez obzira na oblik naziva.

Muški je rod u hrvatskome i nizozemskome jeziku općenito pretežan prema ženskome rodu (kako je pokazano u teorijskom dijelu rada), a to se odražava i na područje profesijskih naziva tako da su muški oblici češći u upotrebi od ženskih oblika u oba jezika, odnosno istraživana korpusa.

Hipoteza (da će u nizozemskome korpusu biti više naziva koji ravnopravno uključuju žene) postavljena prije istraživanja i analize korpusa nije se potvrdila. Razlog je izražena tendencija neutralizacije koja je prisutna u području nizozemskih profesijskih naziva, a koju rezultati analize jasno pokazuju. Neki feministički pokreti zastupaju taj trend smatrajući ga jedinim potpunim oblikom ravnopravnosti muškaraca i žena. Ipak, neutralizacija u smislu da se muški oblik smatra neutralnim ne može značiti pravu ravnopravnost. Uz to, dodatnih je neutralnih oblika u nizozemskome jeziku malo, pri čemu neki nisu niti zaživjeli, dok u hrvatskome jeziku takvi oblici gotovo i ne postoje. Stoga, jedino supostojanje ženskih oblika uz muške i njihovo paralelno navođenje znače potpunu rodnu ravnopravnost.

4. ZAKLJUČAK

Ovim radom prikazala se uska povezanost jezika i društva na sociolingvističkoj temi rodni razlika prisutnih u hrvatskome i nizozemskome jeziku. Rodne razlike sociološka su tema koja proizlazi iz društvene stvarnosti, a ovdje su istražene na jezičnome primjeru profesijskih imenica.

Uspoređivani jezici, hrvatski i nizozemski, u svojim strukturama ne razlikuju se suštinski unutar promatranih obilježja. Oba jezika razlikuju tri roda što je prvi preduvjet za obradu izabrane teme. Profesijske imenice kao zasebna skupina unutar kategorije vršitelja radnje postoje i u hrvatskome i u nizozemskome jeziku te pokazuju sličnosti u oba jezika osim u činjenici da u nizozemskome jeziku postoje neutralni profesijski nazivi kao raširenija pojava nego u hrvatskome gdje gotovo i nema uobičajenoga primjera. Također, oba jezika pružaju mogućnost mocijske tvorbe ženskih parnjaka profesijskih imenica različitim nastavcima koji nisu jednako plodni. Uz to postoje i u jednome i u drugome jeziku specifični primjeri profesijskih naziva koji nemaju istoznačni ili uobičajeni mocijski parnjak. Na povijesni razvoj profesijskih imenica u oba jezika utjecali su slični jezični i izvanjezični faktori što je rezultiralo gotovo jednakim stanjem u suvremenim jezicima. Ključan faktor svakako je postupno sve značajnije uključivanje žena u sfere rada u kojima su dotada bili prisutni isključivo muškarci. I hrvatski i nizozemski jezik obilježava nekoliko dihotomija zanimljivih u ovome kontekstu. Prva je opreka muškoga neobilježenoga oblika i ženskoga obilježenoga oblika koja utječe i na vrste opreka među profesijskim nazivima (privativna i ekvipolentna). Na to se nadovezuju neutralna i konkretna upotrebna situacija koje razlikujemo u uporabi profesijskih imenica. U raspravi u kojem će se obliku profesijski naziv upotrebljavati u određenome kontekstu sudjelovali su feministički pokreti i drugi zagovaratelji rodne ravnopravnosti koji su ponudili različita rješenja. U nizozemskome jeziku tako su se formirale dvije tendencije: diferencijacija i neutralizacija, a istraživanje korpusa pokazalo je da je neutralizacija trend u suvremenome nizozemskome jeziku. U hrvatskome korpusu prisutnije je navođenje oba oblika profesijskoga naziva nego u nizozemskome korpusu, ali nedovoljno učestalo da bi se moglo utvrditi da se poštuje ravnopravnost spolova.

Osim navedenih sličnosti u teoriji, istraživanje korpusa profesijskih naziva u hrvatskim i nizozemskim oglasima za posao pokazalo je određene sličnosti, ali i razlike i zanimljivosti. Najveća sličnost hrvatskoga i nizozemskoga korpusa pokazala se u činjenici da se najviše naziva navodi u muškome obliku, a mnogo manji broj ih je u ženskome obliku ili

oba oblika. Najviše se ta dva korpusa razlikuju prema kriteriju navođenja oznake *m/ž*, odnosno *m/v*. Važna razlika je i u tome što u nizozemskome korpusu ima primjera neutralnih naziva kojih nema u hrvatskome korpusu zbog nepostojanja u jeziku.

Rodne razlike promatrane su unutar pojedinoga korpusa te su potom uspoređena uočena stanja u oba jezika. Zaključuje se da je ženskih oblika u oba korpusa mnogo manje nego muških oblika, a isto tako malo je i naziva koji su navedeni u oba oblika. Nazivi kojima se označuju tipično ženski poslovi u hrvatskome jeziku najčešće se navode u muškome obliku, a u nizozemskome u neutralnome obliku. Kada su navedeni u ženskome obliku, nazivi u pravilu označavaju poslove srednje i niže stručne spreme u hrvatskome korpusu, a oznaka *m/v* koja bi trebala označiti ravnopravnost spolova u većini primjera izostaje.

Rodna ravnopravnost za autoricu ovoga rada podrazumijeva paralelno upotrebljavanje muškoga i ženskoga oblika profesijskih naziva u oglasima za posao. Oba jezika ostavljaju veću ili manju mogućnost ravnopravne tvorbe rodnih parnjaka, ali u oba korpusa pokazalo se da je ta mogućnost većinom ostala nedovoljno iskorištena. U hrvatskome jeziku postoji neznatno veći jezični potencijal za ravnopravnost (od više naziva može se tvoriti mocijski parnjak) i malo je bolje iskorišten u odnosu na nizozemski (ima više hrvatskih naziva s oznakom *m/ž*, više je naziva navedeno u oba oblika, više je naziva u ženskome obliku), ali ne može se govoriti o potpunoj ravnopravnosti. U nizozemskome korpusu pokazalo se da je tendencija neutralizacije dominantna, stoga ni u tome slučaju ne možemo govoriti o rodnoj ravnopravnosti.

Sve navedeno pokazuje još uvijek neravnopravno tretiranje ženskih oblika profesijskih naziva u oglasima za posao i u hrvatskome i u nizozemskome slučaju bez obzira na to što je u skladu s jačim feminističkim djelovanjem u Nizozemskoj pretpostavka bila da će veća ravnopravnost rodova biti prisutna u nizozemskome korpusu. Dakle, rodna neravnopravnost prisutna je još uvijek i u jeziku usprkos svim suvremenim zakonima i inicijativama koji traže jednakost spolova.

LITERATURA

1. ADRIAENS, Geert (1982). Vrouwelijke beroepsnamen in evolutie. *Forum der Letteren*, 23, 1–17.
2. ALPHEN, Ingrid van (1983). Een vrouw een vrouw, een woord een woord. Over de gelijke behandeling van vrouwen en mannen en de consequenties daarvan voor beroepsbenamingen in het nederlands. *Tijdschrift voor Vrouwenstudies*, 4, 2, 307–315.
3. ANIĆ, Vladimir (2006³). *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
4. BABIĆ, Stjepan (2006). Hrvatski jezik, zakonodavstvo i ravnopravnost spolova. *Jezik*, 53, 3, 81–87.
5. BARIĆ, Eugenija (1987). Mocijski parnjaci i njihova upotreba. *Rasprave Zavoda za jezik*, sv. 13, 9–18.
6. BARIĆ, Eugenija (1989). Ženski mocijski parnjak kao funkcionalna komunikacijska kategorija. *Jezik*, 37, 1, 12–21.
7. BUKARICA, Milica (1999). Rod imenica koje znače profesiju u ruskom i hrvatskom jeziku. *Suvremena lingvistika*, 47/48, 1, 3–28.
8. GERRITSEN, Marinel (2001). Changes in professional terms in the Netherlands. Anglicisation and the neutralisation of gender. U: Ton van der Wouden i Hans Broekhuis (ur.) *Linguistics in the Netherlands*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 101–111.
9. GERRITSEN, Marinel (2002). Towards a more gender-fair usage in Netherlands Dutch. U: Marlis Hellinger i Hadumod Bussmann (ur.) *Gender across Languages. Volume 2*. Amsterdam: John Benjamins. 81–109.
10. GLOVACKI-BERNARDI, Zrinjka (2008). *Kad student zatrudni: rasprava o rodnoj perspektivi u jeziku*. Zagreb: Alfa.
11. GRANIĆ, Jagoda (2005). Muške i ženske varijante jezika. U: Diana Stolac, Nada Ivanetić i Boris Pritchard (ur.) *Jezik u društvenoj interakciji. Zbornik radova*. Zagreb/Rijeka: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. 193–204.
12. Hrvatski jezični portal. <http://hjp.novi-liber.hr/>
13. KAMENOV, Željka i GALIĆ, Branka (2011). *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj: istraživanje "Percepcija, iskustva i stavovi u rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj"*. Zagreb: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova.
14. LUČIĆ, Radovan (2013). *Hrvatsko-nizozemski rječnik*. Amsterdam: Uitgeverij Pegasus.

15. MORTELMANS, Tanja (2008). Zij is een power-feminist. Nog een functie- en rolbenamingen in het Nederlands vanuit contrastief perspectief. *Tijdschrift voor Genderstudies*, 11, 1, 7–19.
16. NIEDZWIECKI, Patricia (1994). Vrouw en taal. Themanummer bij *Vrouwen van Europa*, br. 40. Brussel: Europese Commissie, Directoraat-generaal Voorlichting, Communicatie, Cultuur en Audiovisuele Sector.
17. RADČENKO, Marina (2002). Mocijska tvorba u hrvatskom i ruskom jeziku. *Suvremena lingvistika*, 53/54, 1/2, 195–203.
18. SANTEN, Ariane van (2003). How feminine is a linguist? On the meaning of non-feminine names of professions. U: Arie Verhagen i Jeroen van de Weijer (ur.) *Usage-based Approaches to Dutch*. Utrecht: LOT. 7–26.
19. SNELLER, A. Agnes i VERBIEST, Agnes (2002). *Bij wijze van schrijven. Over gender en trefzeker taalgebruik*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
20. VERBIEST, Agnes (1991). *Het gewicht van de directrice. Taal over, tegen en door vrouwen*. Amsterdam: Uitgeverij Contact.
21. VERBIEST, Agnes (1997). *De oorbellen van de minister. Taal en denken over vrouwen*. Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Contact.
22. VERBIEST, Agnes (2006). *(M/V) in zakelijke teksten*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.
23. Woordenlijst Nederlandse Taal. Officiële spelling. <http://woordenlijst.org/>

PRILOZI

Prilog 1: Hrvatski korpus

(Abecedni popis profesijskih naziva iz prvih pedeset oglasa za posao na portalu *Moj Posao* aktivnih na dan 4. 6. 2014. te prvih pedeset oglasa aktivnih na dan 7. 7. 2014.)

1. Administrator (m/ž)
2. Agent/ica u kontakt centru (m/ž)
3. Booker (m/ž)
4. Call operater sa znanjem talijanskog jezika (m/ž)
5. Category manager (m/ž)
6. CNC glodač (m/ž)
7. Dentalni tehničar (m/ž)
8. Diplomirani arhitekti
9. Direktor službe upravljanja rizicima, 1 izvršitelj (m/ž)
10. Djelatnik za obračun plaće i administraciju (m/ž)
11. Doktorica dentalne medicine (m/ž)
12. Embedded SW developer/tester (m/f)
13. Fotograf - grafičar (m/ž)
14. Frizer (m/ž)
15. Frontend i backend developer
16. Glavni istražitelj pomorskih nesreća (m/ž)
17. Hostesa/domaćica na jahti (m/ž)
18. Informatički savjetnik u Odjelu razvoja i projektiranja (m/ž)
19. Istraživač formulator u području razvoja farmaceutskih proizvoda (m/ž)
20. Java Junior Software Developer - pripravnik (m/ž)
21. Knjigovođa - bilancist (m/ž)
22. Komercijalist u veleprodaji (m/ž)
23. Konobar (m/ž)
24. Konobarica (m/ž)
25. Kozmetičar/maser (m/ž)
26. Kozmetičarka (m/ž)
27. KV konobar ili konobarica
28. KV maler

29. Limar
30. Magistar farmacije - voditelj poslovnice (m/ž)
31. Magistar/magistra farmacije - jedan izvršitelj
32. Magistar/magistra farmacije (m/ž)
33. Marketing manager (m/ž)
34. Medicinska sestra - dentalni asistent
35. Medicinska sestra (m/ž)
36. Medicinska sestra/tehničar
37. Medicinski suradnik (m/ž)
38. Mehaničar za teretni program (m/ž)
39. Mesar (m/ž)
40. Mlađi blagajnik (ž/m)
41. Mlađi voditelj prodaje (m/ž)
42. Mornar – mehaničar u charter bazi (m/ž)
43. Odvjetnik (m/ž)
44. Pizzaiolo (m/f)
45. Plesačica animatorica
46. Plesačica u noćnom klubu (m/ž)
47. Pomoćna radnica u kuhinji (m/ž)
48. Pomoćna tajnica - student (m/ž)
49. Poslovna tajnica (m/ž)
50. Pravni savjetnik
51. Pribavitelj osiguranja (m/ž)
52. Pripravnik (m/ž) u marketingu
53. Prodavač kupaonskog namještaja, sanitarija i pločica (m/ž)
54. Prodavač/ica
55. Prodavač/poslovođa (m/ž)
56. Produkti specijalist za medicinsku opremu (m/ž)
57. R&D razvojni inženjer
58. Receptionist (m/f)
59. Ronioc u gospodarstvu (m/ž) - 2 izvršitelja
60. Samostalni knjigovođa
61. Samostalni kuhar (m/ž)
62. Senior Accountant (m/f)

63. Serviser građevinske mehanizacije (m/ž)
64. Sistem Administrator
65. Sistem arhitekt za telekom sisteme (m/ž)
66. Sistemski/mrežni administrator - 1 izvršitelj/ica
67. Sobarica/čistačica (m/ž)
68. Software Developer/razvojni inženjer (m/ž)
69. Specijalist u Ljudskim resursima (m/ž)
70. Spremačica (m/ž)
71. Stolar (m/ž)
72. Stručni suradnik (m/ž)
73. Suradnica (m/ž) za pružanje podrške klijentima
74. Suradnik/suradnica za osiguranje kvalitete
75. System Administrator (m/f)
76. Šef kuhinje (m/ž)
77. Tajnica/računovođa (m/ž)
78. Taxi vozač (m/ž)
79. Tehničar podrške i servisa (m/ž)
80. Tehnički crtač (m/ž)
81. Telesales predstavnik (m/ž)
82. Terenski prodajni predstavnik (m/f)
83. Tokar (m/ž)
84. Urednik engleskog jezika (m/ž)
85. Veterinar (m/ž)
86. Viličarist (m/ž)
87. Visual Merchandiser (m/ž)
88. Viši stručni savjetnik za sigurnost aplikacija i baza podataka
89. Voditelj e-commerce prodaje (m/ž)
90. Voditelj i zamjenik voditelja prodavaonice (m/ž)
91. Voditelj odjela rezervacija i korisničke podrške (m/ž)
92. Voditelj premijskog računovodstva (m/ž)
93. Voditelj restorana (m/ž)
94. Voditelj zubotehničkog laboratorija (m/ž)
95. Voditelj/ica tržišne komunikacije
96. Vozač C kategorije (m/ž)

97. Zamjenik direktora (ž/m)

98. Zaposlenik u pripremi proizvodnje (m/ž)

99. Zaštitar (m/ž)

100. Zavarivač (m/ž)

Prilog 2: Nizozemski korpus

(Abecedni popis profesijskih naziva iz prvih pedeset oglasa za posao aktivnih na portalu *Nationale Vacaturebank* na dan 9. 6. 2014. te prvih pedeset oglasa postavljenih na dan 9. 7. 2014.)

1. Adviseur Financieel Beheer
2. Advocaat
3. Agrarisch medewerker
4. Algemene medewerker codering
5. Ambitieuze PHP Ontwikkelaar
6. Ambulant Jongerenwerker m/v
7. Ambulant receptionist(e)/telefonist(e)
8. Applicatiebeheerder
9. Assistent Bedrijfsleider
10. Assistent machinebediende
11. Autospuiter
12. Bakery Application Specialist
13. Bedrijfsarts
14. Boekhouder
15. Brandwacht
16. Buschauffeur
17. Casemanager Toegang
18. Chauffeur Kraakpers (m/v)
19. Chemisch Procesoperator B
20. CNC Verspaner/Draaier/Frezer
21. Commercieel administratief medewerker binnendienst
22. Constructeur
23. Customer Relations medewerker
24. Diëtist
25. DIV specialist
26. Docent Engels
27. Engineer W
28. Facilitair Medewerker/Huismeester

29. Functional Implementation Consultant
30. Gastvrouw/Gastheer
31. General Mechanical Supervisor
32. Groenvoorziener
33. GZ-psycholoog
34. Hardware Engineer Elektrotechniek
35. Heftruckmonteur
36. Helpende
37. Hovenier
38. Huishoudelijk Medewerker
39. Huishoudelijke hulp (thuiszorg) (M/V)
40. Industrieel Naai(st)er/productiemedewerker
41. Inkoper
42. Intercedent
43. Internationaal Accountmanager
44. Junior administrateur
45. Juridisch secretaresse
46. Jurist
47. Keukenassistent/hulpkok
48. Klantadviseur Specialist Zakelijk ABN AMRO
49. Koelmonteur
50. Kraamverzorgende
51. Lead Interaction Designer
52. Lead Mechanical Engineer
53. Magazijnchef
54. Marketing medewerker
55. Metselaar
56. Monteur Hoogwerkers
57. Monteur storing en onderhoud
58. Naval Architect
59. Panelenbouwer/Kastenbouwer
60. Parkeercontroleur
61. Pedagogisch Medewerker
62. PHP developers (Programmeurs) (m/v)

63. Plaatbankwerker
64. Product Engineer
65. Projectmanager werktuigbouwkunde
66. Psychiater ouderenzorg
67. QA Assistant Farma/Apotheker
68. Quality inspector (5-ploegen) m/v
69. Rapportage medewerker m/v
70. Reachtruckchauffeur
71. Receptionist(e)/Host(ess)
72. Receptioniste vakantiekracht
73. Recruiter
74. Registratiespecialist/Toxicoloog
75. Schipper
76. Schoonmaakmedewerker m/v
77. Schoonmaker
78. Schoonmaker m/v
79. Schoonmaker/technisch medewerker
80. Scientist Chromatography
81. Servicemedewerk(st)er
82. Teamleiders – productieleiders
83. Technisch assistent electro m/v
84. Technisch Commercieel Verkoper Buitendienst
85. Technisch Service & Support Medewerker
86. Tekenaar
87. Tester
88. Textiel Sorteerdere
89. Toetscoördinator SCB
90. Traineeship control
91. Uitstekende Eerste Automonteur en APK-keurmeester
92. Verkoper buitendienst
93. Verpleegkundige in de wijk
94. Verpleegkundige obstetrie en gynaecologie
95. Watersport journalist
96. Web Developer

- 97. Werktuigbouwkundig Engineer
- 98. Werkvoorbereider m/v
- 99. Werkvoorbereider/calculator W
- 100. Wetenschapper Stabiliteitsstudies